STRIPSCHRIFT

DE TIEN GEBODEN
TITEUF

NUMMER 349 • €4,50

Joe Sacco

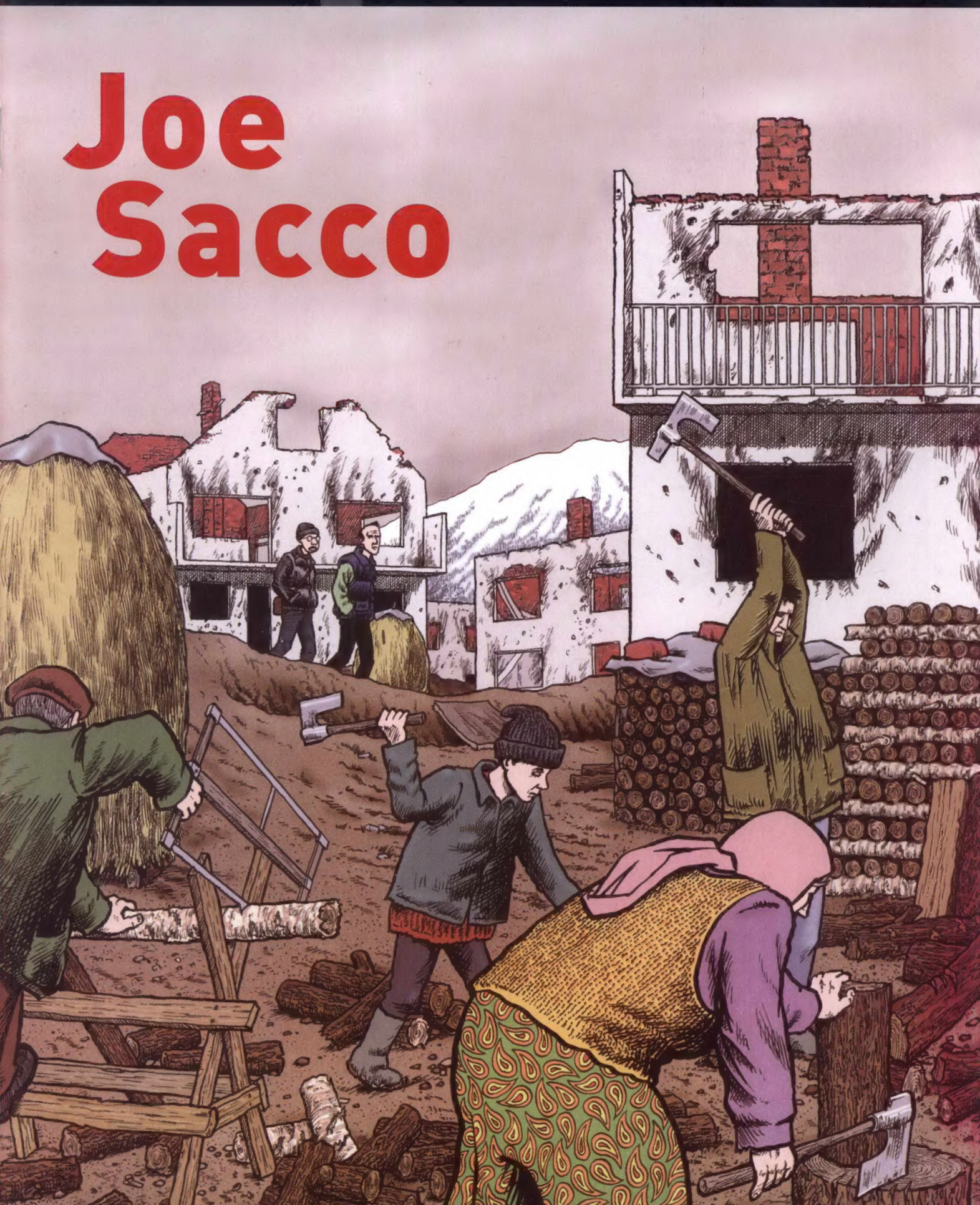

→ REDACTIO

En al gewend aan Stripschrift nieuwe stijl? Wij ook nog niet!
Het blad staat in de nieuwe lak, maar de komende maanden zijn we nog druk bezig met het fijnschuren van de restyling. Daarin nemen we zeker een aantal opmerkingen van lezers mee die we de afgelopen weken hebben mogen ontvangen. Dank daarvoor. U was overwegend enthousiast. Vooral de verschuiving van de actualiteiten naar voorin het blad kon menigeen bekoren. De 'nieuwe' Stripschrift ziet er fris en spannend uit, lazen en hoorden we regelmatig. Op de achterpagina treft u een foto-verslag aan van de feestelijke presentatie van ons eerste gerestylede nummer.
Natuurlijk vielen er ook kritische noten te beluisteren. Niet iedereen was te spreken over de overlees van artikelen van de ene naar de andere pagina. Sommige oudere lezers bleken moeite te hebben met het iets kleinere lettertype. En ook de papierkeuze viel niet bij iedereen in goede aarde. Laat het in ieder geval weten, als u nog iets op uw lever heeft. Dat is voor ons altijd een aansporing om na te denken hoe Stripschrift verder verbeterd kan worden.
We willen namelijk niet alleen maar tot de koffietafel veroordeeld worden.

→ OMSLAG

De cover is een uitsnede van een tekening, gemaakt door Joe Sacco naar aanleiding van zijn boek Safe Area Gorazde: The War In Eastern Bosnia 1992-1995. *De gehele tekening staat op de omslag van* The Comics Journal. Special Edition – Winter Edition 2002 (Volume 1): Cartoonists on Cartooning. *Hierin staan diverse bespiegelingen van striptekenaars over hun vak en hun rol daarin, onder meer van Sacco.*
The Comics Journal *geeft twee maal per jaar in salontafelformaat zo'n themanummer uit. Behalve de hierboven genoemde 'special' zijn tevens verschenen* Summer Edition 2002 (Volume 2): Cartoonists on Music *en* Winter Edition 2003 (Volume 3): Cartoonists on Patriotism *(onlangs).*

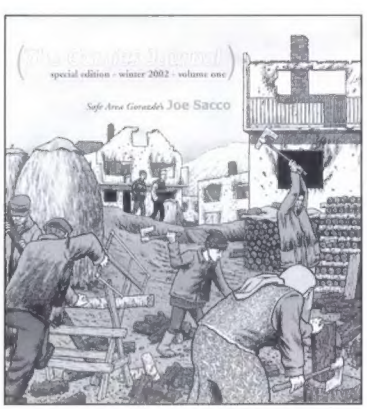

INHOUD

2 **ACTUA**
8 **JOE SACCO** Mark David Nevins
18 **TITEUF** Geert de Weyer
22 **DE TIEN GEBODEN** Harry Wibier
25 **BITS & PIECES** Ben Bits
26 **DE BOVENTOON**
32 **HEINZ SERVICE SPREAD**
36 **PRESENTATIE STRIPSCHRIFT 348**

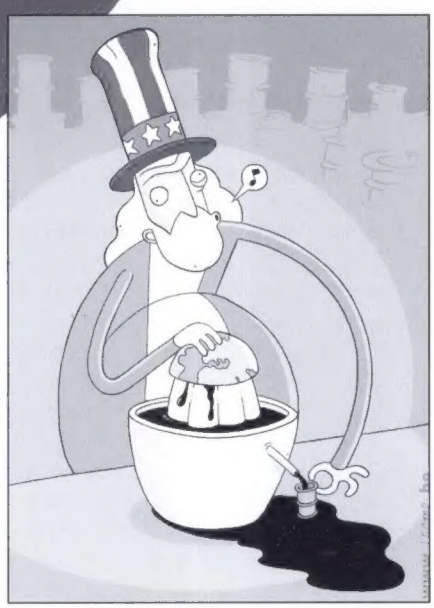

War on terror

Er werd en wordt door velen en op vele manieren geprotesteerd tegen de oorlog in Irak. Op initiatief van internetstripsite *Stripster.nl* tekende een collectief aan striptekenaars letterlijk protest aan tegen de oorlogvoering. De tekeningen die op de site van Stripster te bewonderen zijn onder andere van Jesse van Muylwijck, Typex, Ben van Westervoorde, Maaike Hartjes en Jeroen Steehouwer. De betrokkenheid van de overwegend Nederlandse striptekenaars op de wereld van vandaag vindt zijn uiting in een aantal fraaie staaltjes tekenwerk. Eén van de hoogtepunten is de cartoon van Lectrr.
Meer info: *www.stripster.nl* TdK

Laatste Leidsch Peipie

Op 9 maart jl is op de Leidse Stripdag in de plaatselijke bibliotheek het laatste *Leidsch Peipie* te koop aangeboden. Bert van der Meij, die onlangs nog het album *De Leidsche Nachtwacht* uitbracht, tekende het etiket. Daarop prijkt behalve de onvermijdelijke pinguïn ook de oproep Van der Meijs bovengenoemde album te kopen. Gelukkig noemt hij dit zelf ook sluikreclame. Volgens de organisator van de beurs en initiatiefnemer van het Leidsch Peipie is het idee van een getekend etiket op een bierflesje inmiddels wel uitgewerkt, de grap er van af en zijn (welwillende) tekenaars niet meer voorradig; vandaar de laatste. Info: *info@leidsestripshop.nl* TdK

FOTO NICK VAN ORMONDT

FOTO NICK VAN ORMONDT

90-60-60 leeft!

Hanco Kolk en Peter de Wit zijn altijd in voor een geintje. Het jongste album van *Gilles de Geus* dat handelt over de bloedmooie agente 90-60-90 ging daarom vergezeld van een fotoreportage waarin de auteurs kennismaken met een 90-60-90 van vlees en bloed. Met visagie kan veel bereikt worden (let op de wenkbrauwen!), zo bewijzen de foto's van Nick van Ormondt, die jaren terug ook al garant stond voor alle foto's uit de *Mannetje en Mannetje*-strip. AvO

Mr. President

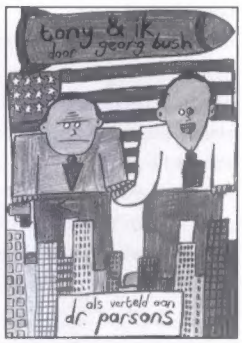

Het gaat weer beter met de 43e president van de Verenigde Staten. Niet vanwege de verpletterende overwinning op het *'doomed regime'* van Saddam Hussein, maar omdat George W. Bush in therapie is geweest. En wel bij Dr. Parsons, eind 2001. De spanningen vanwege onder meer de zwakke economie, de grootschalige bedrijfsfraude onder multinationals en de *'war on terror'* eisten hun tol. Bush gebruikte de door Parsons gepatenteerde krijttherapie en wist alle spanningen van zich af te tekenen en te schrijven. Het resultaat is een hilarisch dagboek: *tony & me by georg bush as told to dr parsons* (Scribner 2002, ISBN 0-7432-3962-8, £9,99), Hierin krijgt de lezer een Bush te zien die op zeer kinderlijke wijze in woord en beeld melding maakt van wat hem zoal bezighoudt. *'My name is georg bush an im presidant of americer'*, is zijn fonetisch en in hanenpoten neergepende openingszin. Volgens Dr. Parsons is het de eerste keer dat we inzage krijgen in de werking van het brein van 's werelds machtigste man. Terugkerende onderwerpen: *'guns and boms'*, *'the baddis'* (osarmers and sadam) en zijn omgang met zijn *'speshl guys'*, in het bijzonder de innige relatie met tony (Blair).

Cartoonist James Parsons schijnt vaker op satirische wijze de vloer aan te vegen met allerhande machthebbers. Zijn geslaagde Bush-satire leverde hem veel Amerikaanse hate-mail op zijn website *www.drparsons.co.uk* op. Inmiddels is er bij Podium een Nederlandse uitgave verschenen (*tony & ik door georg bush als verteld aan dr. Parsons* voor €15). Jammer genoeg niet in gebonden editie, maar gelijmd zodat de tekeningen in de rug verdwijnen. Ook zijn de eerste inleidende tekeningen niet in kleur, maar in zwart/wit uitgevoerd. Wel leuk is de voorin toegevoegde bijlage waarin de tekeningen verkleind in een Nederlandse vertaling zijn weergegeven. Een goede opwarmer voor het echte werk daarna. RS

De avonden deel 2

Naar aanleiding van ons vorige nummer, waarin we Marc van der Holsts versie van *De avonden* afbeeldden, stuurde de stripmaker ons een nieuwe strip die hij maakte voor het Amsterdamse studentenweekblad *Folia*, ter gelegenheid van het verschijnen van Dick Matena's boek. AvO

DE AVONDEN
HET WAS NOG DONKER, TOEN IN DE VROEGE MORGEN VAN DE VIJFDE FEBRUARI 2003 IN ONZE STAD OP DE EERSTE VERDIEPING VAN HET HUIS SCHILDERSKADE 66 DE HELD VAN DEZE GESCHIEDENIS, SPEKKIE BIG, ONTWAAKTE.
MARC VAN DER HOLST '03
MIJ KEEK OP ZIJN LICHTGEVEN DE HORLOGE, DAT AAN EEN SPIJKER HING.
"K'WART OVER ZES," MOMPELDE HIJ, "HET IS NOG NACHT."
K'WART OVER ZES
HET IS NOG NACHT.
MIJ WREEF ZICH IN HET GEZICHT.
JA DAT ZIEN DE LEZERS HET ZO OOK WEL, HEER
"WAT EEN ELENDIGE DROOM" DACHT HIJ.
NOU INDERDAAD
"WAAR GING HET OVER?"
JA WAAR GING HET EIGENLIJK OVER?....
LANGZAAM
KON HIJ ZICH
DE INHOUD
TE BINNEN BRENGEN.
OH JA!...
...IK DROOMDE DAT IK IN EEN VERSTRIPPING VAN DE AVONDEN WAS BELAND....
...GELUKKIG WAS HET MAAR EEN NARE DROOM!...
NOU JA HET IS GEZIEN HET IS NIET OPGEMERKT GEBLEVEN ZULLEN WE MAAR ZEGGEN
MIJ STREKTE ZICH UIT
JA GOED IDEE
EN VIEL IN EEN DIEPE SLAAP.
EN NOU MAAR HOPEN DAT IK NIET IN EEN VERSTRIPPING VAN DE ONTDEKKING VAN DE MEDAILLE BELAND!
EINDE

Strijd om de Knudde Cup?

Ter gelegenheid van het dertigjarig jubileum van FC Knudde heeft de STBVK (Stichting Ter Bevordering Van de Knudde-gedachte) besloten de Knudde Trofee in ere te herstellen.
De Cup met de Ongelijke Oren, zoals tekenaar Toon van Driel hem noemt, zal op 1 juli worden uitgereikt aan een sporter of bobo die in een wel heel ongelukkige situatie is beland. Voorbeeldje van een winnaar uit het verleden? Een libero van Roda JC brak tijdens een training met twee schoten zowel een duim als een pink. De duim was van een doelman, de pink van een spits. AvO

JIJ SCHREEF DE MENSEN UIT MIJN STADION!
MIJN MOGELIJK VERLENGDE KONTRAKT WERD DOOR JOU INGEKORT!
ELKE GOEIE TEKENAAR IS EEN SLECHTE!
DOOR JOU KWAMT IK NIET IN MIJN SPEL!
JIJ ZORGDE VOOR EEN FOUT MEER PUNT IN MIJN LEVEN!
ZONDER JOU HAD IK VOORAAN GEREDEN!
DOOR JOU GING MIJN PAARD GEK DOEN!
WIJ KUNNEN GEEN PYL OP JE TREKKEN!
JIJ BENT MIJN BLESSURE LEED!
VOOR ELK MOGELIJK SUCCES STAK JIJ EEN STOKJE!
JOUW KNUDDE SUCCES GING VIA ONZE RUGGEN!
DOOR JOU GLIJ IK MINDER!

→ SURF

DOOR JASPER BAKKER

www.franka.nl

De officiële site van stripheldin Franka - en haar hondje Bars - is een leuk gevonden site-in-stripvorm; een grote voorplaat biedt een blik op de minutieus getekende studio annex werkkamer (of rommelhok) van tekenaar Henk Kuijpers. Franka staat natuurlijk middenin de aandacht en lijkt je zo aan te kijken. Rechts staan drie fraaie snedes uit de hoofdtekening die dienen als navigatie, klik maar eens. Zo krijg je een blik achter de schermen waarbij de tekenaar uitlegt hoe hij te werk gaat, wat hij zoal aan originele pagina's heeft gemaakt (met hoge-resolutieversies!), en ook wat er te koop is. Maar die commercie is mooi en zinnig verpakt: hier geen ordinaire e-winkel om fans alleen maar meer geld uit te laten geven.

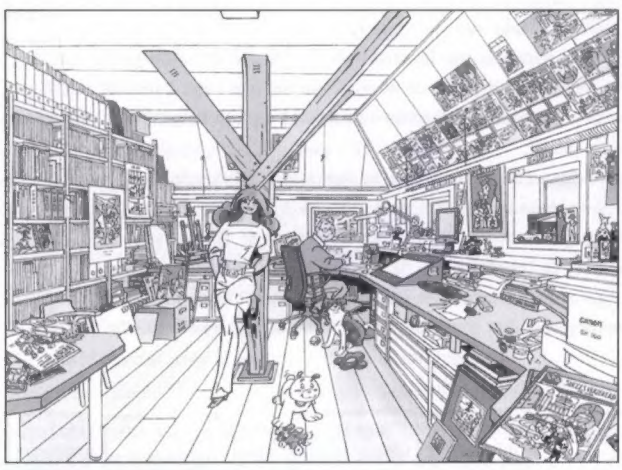

home.quicknet.nl/qn/prive/rj.lamping

Over fans gesproken, Franka-fan Rob Lamping heeft hier de Franka Place ingericht. Hij geeft een overzicht hoe Franka's uiterlijk (en Henks tekenstijl) zich in de loop der tijd heeft ontwikkeld, en toont zijn verzameling - albums, kaarten, posters, tekeningen, zeefdrukken, illegale kopieën en wat dies meer zij. Hier geen hoge-resolutieplaatjes, maar wel veel te zien. Qua vormgeving een beetje kaal, maar goed: dan leidt het tenminste niet af van het Franka-materiaal.

jasper.bakker@stripschrift.nl

OP HET WERELDWIJDE WEB IS NATUURLIJK OOK VEEL INFORMATIE VOOR HANDEN OVER STRIPS EN HAAR MAKERS, MAAR HOE KAN JE DIE INFORMATIE VINDEN? OOK ZOEKMACHINES ZIJN NIET ONFEILBAAR. STRIPSCHRIFT VIST DE KRENTEN UIT DE PAP.

→ GAS EN LICHT

Mars tekent voor Veronica

Marcel Gremmen, die onder het pseudoniem Mars publiceert, maakt voor *Veronica Magazine* regelmatig illustraties bij artikelen en interviews. Wij vroegen eens na hoe die opdrachten tot stand komen.

➲Hoe krijg je de opdracht om iets te maken voor het blad?
➲De redactie neemt telefonisch contact met mij op zodra ze een artikel willen verluchtigen met een tekening.

➲Hoe ga je daarna te werk?
➲In zeer ruwe schetsvorm zet ik wat ideetjes op papier. Die schetsjes mail ik naar de redactie, waarna zij er één uitkiezen en eventueel voorzien van commentaar. Als het om een karikatuur gaat, sturen ze me ook nog wat fotomateriaal van de desbetreffende persoon of personen op. Dit is voor mij niet altijd genoeg en dus stroop ik ook het internet nog even af, op zoek naar meer beeldmateriaal. Ik schets me vervolgens suf om een beetje gelijkend portret te krijgen. De uitgewerkte schets gaat weer naar de redactie, en als die akkoord gaat, werk ik hem verder uit tot een lijntekening. Die tekening scan ik in, waarna ik aan het volgende monnikenwerkje kan beginnen: het inkleuren van de tekening in Adobe Photoshop. Lijntjes wegpoetsen of inkleuren, verlooptintjes toevoegen, licht/donker-effectjes en vervaagtrucjes toepassen, enzovoorts...

➲Hoeveel tijd krijg je voor zo'n klus en hoeveel tijd kost het je?
➲De redactie weet dat het me vreselijk veel tijd kost (dáááágen) en trekt mij ruim op tijd aan mijn jas.

➲Komen er in de toekomst nog meer illustraties van jouw hand in *Veronica Magazine*?
➲Ik sta tegenwoordig als vaste medewerker in het blad vermeld, dus ik verwacht dat ik regelmatig een tekening moet maken.

➲Mark Retera maakt voor *Panorama* om de andere week een karikatuur. Is het

Hal Foster Award

Medio januari ontving Frits Jonker, stripletteraar en blaadjesmaker, uit handen van Aloys Oosterwijk de Hal Foster Award. Deze oerlelijke bokaal is door studio De Wittenkade na 17 jaar eindelijk weer uitgereikt. Peter de Wit was in 1986 de laatste winnaar en zal nu blij zijn de onderscheiding van de schoorsteenmantel te mogen halen. Frits Jonker heeft de prijs te danken aan 'het zich onderscheiden in de periferie van de stripcultuur en van daar uit een volstrekt eigenzinnige route in te slaan', zo luidt het persbericht. 'Alhoewel er natuurlijk een grote waardering bestaat voor duizendpoot Frits, was het voornamelijk de manier om Frits eens naar een nieuwjaarsreceptie krijgen', aldus Aloys desgevraagd. TdK

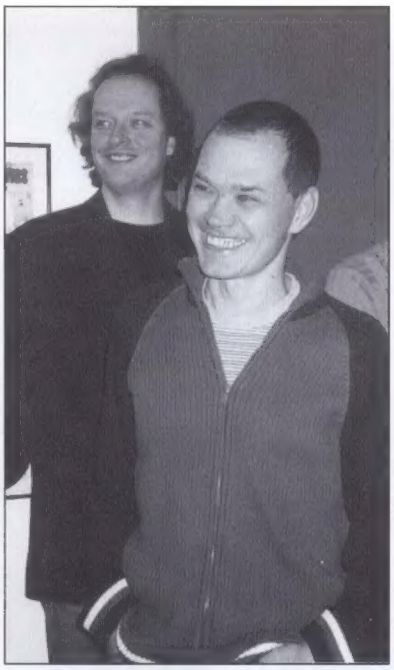

Frits Jonker, met achter hem Mars.

→ FLITSEN

➲ Alweer een nieuw stripblad. *Vreemd* is vanaf heden het Nederlands-Turkse humorblad dat onze multiculturele samenleving kritisch en komisch onder de loep neemt. Meer info: *karahan@wanadoo.nl* ➲ Stripinternetmagazine *CartooZine* gaat per 1 mei uit de lucht. Het ontstaan en bestaan van andere podia voor de (beginnende) striptekenaar deed initiator Gerard Stroomer hiertoe besluiten ➲ Na videobanden over De Wiroja's, Martin Lodewijk en Don Lawrence verschijnt in 2004 bij Videoballoon een band over Fred Julsing ➲ Strip2000 brengt in september de *Stripkalender 2004* uit met tekeningen van onder anderen Willy Linthout, Henk Kuijpers, Martin Lodewijk, Jesse van Muylwijck, Gerard Leever en Robert van der Kroft. ➲ Het vierde nummer van het satirische tijdschrift *PIM* is voorlopig uitgesteld. Er werden te weinig nummers verkocht en redactie en uitgever liggen overhoop over de te bepalen koers. ➲ Limburgse gelovigen voor wie de kinderbijbel nog te moeilijk is, kunnen binnenkort hun toevlucht nemen tot een strip over Jezus. Het boek *Jezus Messias* van de Stichting Wereldtaal is inmiddels in meer dan 25 talen verschenen en kwam rond Pasen uit in het kader van het Limburgs Bijbeljaar. ➲ Zijn seks en politiek twee totaal verschillende onderwerpen die niets met elkaar te maken hebben? Bij *Penthouse Comix* denken ze van niet. Gerben den Heeten verzorgde de poster van premier Balkenende in het nummer, die de nieuwsgierigmakende titel 'Nog nooit was politiek zo spannend!' draagt. ➲ De personages uit de stripserie *Single* op de strippagina van *Algemeen Dagblad* en *Het Parool* willen daten via het internet. Op hun site *www.s1ngle.nl* worden de bezoekers uitgenodigd een profiel met fotootje op te sturen. Eens per week wordt er een keuze gemaakt uit het aanbod. De uitverkoren date zal dan verschijnen in de strip van de zaterdagkrant.

NATUURLIJK PUBLICEREN (STRIP)TEKENAARS AL VAN OUDSHER HUN WERK IN DIVERSE KRANTEN EN TIJDSCHRIFTEN, MAAR SINDS DE VOORPUBLICATIEMOGELIJKHEDEN IN REGULIERE STRIPWEEKBLADEN IN NEDERLAND VERSCHRAALD ZIJN - ALLEEN **DONALD DUCK**, **TINA** EN DE MALMBERG-BLADEN ALS **TAPTOE** RESTEREN NOG - VERSNIPPERT HET AANBOD MEER DAN OOIT. IN WELKE BLADEN IS IN VREDESNAAM WERK VAN EN OVER DIE AUTEURS TE VINDEN? EN HOE KRIJG JE DAT ALLEMAAL OP JE NETVLIES? ANDRÉ WIJNTJES BRENGT REGELMATIG LICHT IN DE DUISTERNIS EN MAAKT OVERZICHTELIJK WAAR AL DIE LIEVELINGSAUTEURS HUN GAS EN LICHT VAN BETALEN. TIPS VOOR DEZE RUBRIEK WORDEN ZEER OP PRIJS GESTELD.

DOOR **ANDRÉ WIJNTJES**

geen leuk idee om in de tussenliggende weken er een van Mars te plaatsen?

➲Nee! Dan val ik wel heel erg door de mand! Bovendien teken ik al voor *Veronica Magazine*. Overigens voorziet collega Retera mij van tijd tot tijd van goede, waardevolle tips, waarvoor ik hem zeer erkentelijk ben. Echt.

Toen mij trouwens een tijdje terug werd gevraagd een *Stripschrift*-cover te tekenen voor nummer 335, waarin ik geïnterviewd werd, wilde ik een spraakmakende, provocerende, weerzinwekkend kitscherig omslag maken, en ook eens zien uit te vissen wat de mogelijkheden van mijn pas aangeschafte computer waren. Naar aanleiding van die tekening werd ik door *Veronica Magazine*-redacteur Anton Damen, die bekend staat om zijn slechte smaak, gevraagd om voor zijn televisiekrantje te werken. Ik ben er nog niet helemaal uit of ik *Stripschrift* daar nu wel of niet dankbaar voor moet zijn...

➲Ben je dan niet blij met *Veronica Magazine*?

➲Het is bijzonder leuk om voor *Veronica Magazine* te tekenen. Behalve dat ik veel reacties krijg van mensen uit mijn omgeving, die nu eindelijk geloven dat ik, ja heus, zeker wel, een 'echte' tekenaar ben, kan ik mezelf ook nog eens (betaald!) oefenen in het tekenen op de computer. Nadeel is, dat ik weinig, of helemaal niks heb, met de mensen die ik moet tekenen (of tot nog toe getekend heb) en dat het me zo enorm veel tijd kost.

► Illustraties voor Veronica Magazine

- (0232) Digitenne: TV van de toekomst?
- (0234) Actie? reactie!
- (0249) Is radio 538 na 10 jaar al bejaard?
- (0304) Vernieuwd! Nova
- (0305) Vriend & vijand over Gordon
- (0309) Lang leve de Curry's
- (0311) Het nieuwe Veronica

Meer weten over Mars en zijn werk? Kijk dan op zijn website *www.marsgremmen.com*

andre.wijntjes @stripschrift.nl

Dot-comic gestopt

De publicatie van de strip *Dot-comic* van Pieter van Cleef in het ICT-vaktijdschrift *Computable* is onlangs gestaakt. Malaise op de advertentiemarkt binnen de automatiseringswereld en een redactionele ommezwaai schijnen tot deze beslissing te hebben geleid. Er is daardoor minder ruimte beschikbaar voor luchtiger zaken als een puzzel of een strip. Totaal verschenen er 120 stroken van *Dot-comic* in ongeveer tweeënhalf jaar. Vlak voor het vallen van de bijl werd in strook 118 nog wat sluikreclame voor *Stripschrift* gemaakt. AvO

Krantenstrips

Drie Belgische kranten (*Het Nieuwsblad*, *Het Volk* en *De Gentenaar*) verzorgden in februari elke woensdag een extraatje voor hun kopers. Iedere week kon je bij je krantje voor het luttele bedrag van €1 een herdruk van de vier grootste Belgische strips kopen. Achtereenvolgens waren dit *Nero: Het geheim van Matsuoka*, *Jommeke: De jacht op een voetbal*, *De Blauwbloezen: Wagen in 't westen* en *Suske en Wiske: Op het eiland Amoras*.

De strips werden in de oorspronkelijke lettering en kleuren uitgebracht. TdK

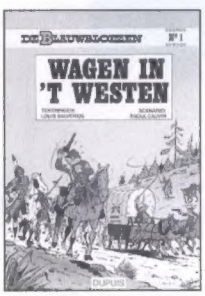

Single gelocaliseerd

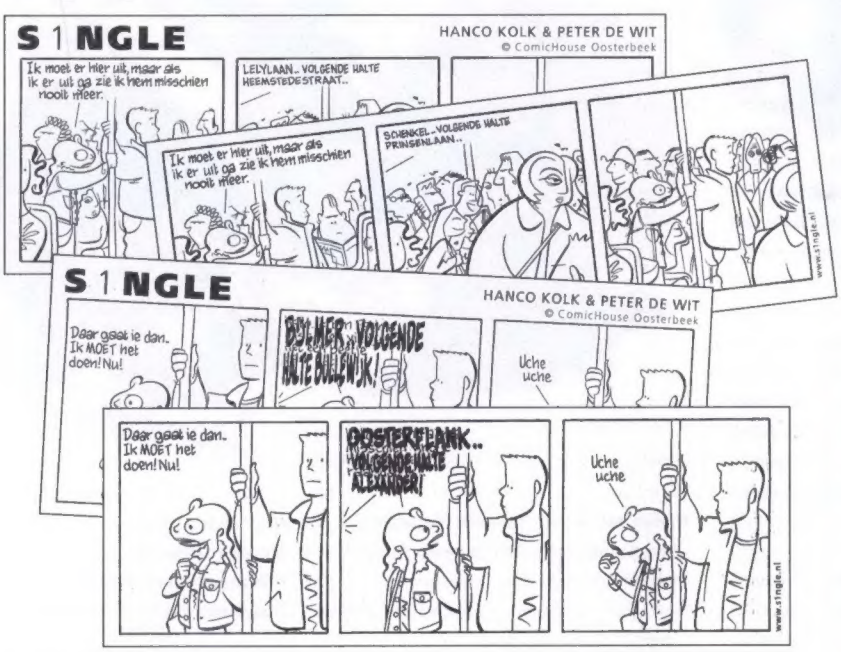
S 1 NGLE
HANCO KOLK & PETER DE WIT
© ComicHouse Oosterbeek
Ik moet er hier uit, maar als ik er uit ga zie ik hem misschien nooit meer.
LELYLAAN.. VOLGENDE HALTE HEEMSTEDESTRAAT..
SCHENKEL.. VOLGENDE HALTE PRINSENLAAN..
Daar gaat ie dan. Ik MOET het doen! Nu!
Uche uche
OOSTERPARK.. VOLGENDE HALTE ALEXANDER!
www.single.nl

Omdat de strip *Single* van Peter de Wit en Hanco Kolk zowel in de metrosteden Amsterdam (*Het Parool*) als Rotterdam (*Algemeen Dagblad*) worden gepubliceerd, hebben de auteurs bij het maken van enkele strips die zich afspelen in een metro de omroepberichten aangepast aan de bewuste plaats. AvO

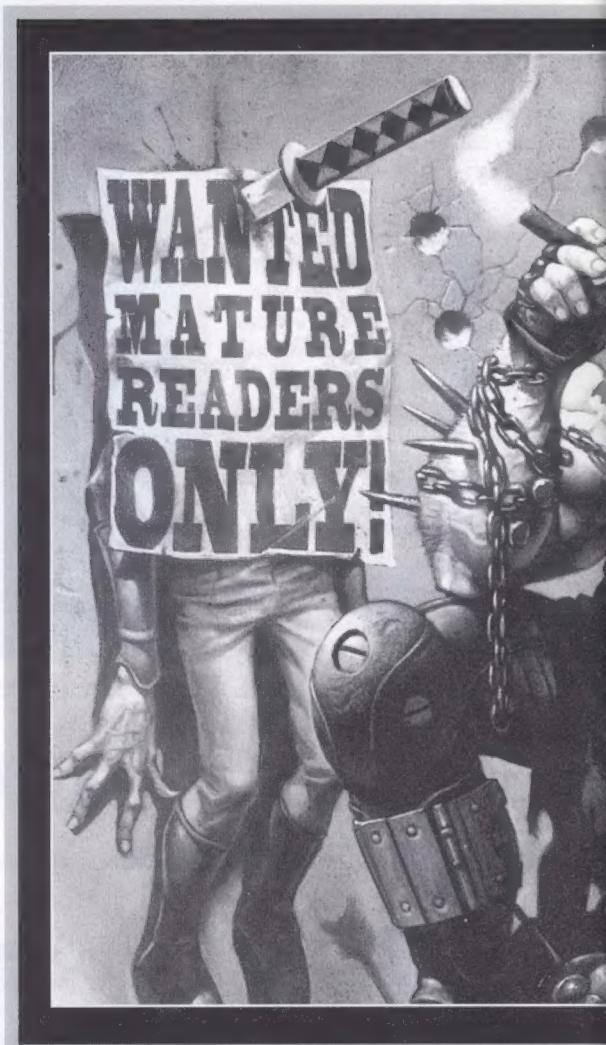

→ Golfbeweging

Het gaat de laatste twee jaar goed met comics in Amerika. Gesteund door het succes van superheldenfilms is een eind gekomen aan een neergaande lijn en bij veel uitgeverijen wordt de golfbeweging voltooid door een snelle expansie. Bij Marvel Comics is zelfs sprake van een dusdanige uitbreiding, dat een half dozijn nieuwe titels is ondergebracht onder de noemer 'Tsunami'. Uitgangspunt bij Tsunami is de populariteit van manga. Hoofdredacteur Joe Quesada heeft enkele mensen in dienst genomen die de juiste connecties hebben en voor de culturele kruisbestuiving kunnen zorgen. Kort na de aankondiging ging alle aandacht uit naar de serie *Namor*. Niet omdat directeur Bill

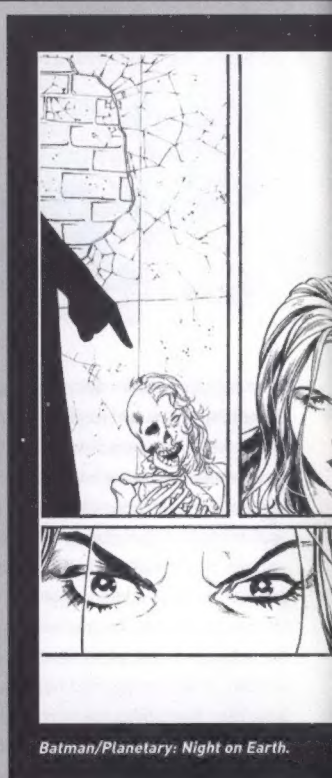

Batman/Planetary: Night on Earth.

DOOR **OLAV BEEMER**

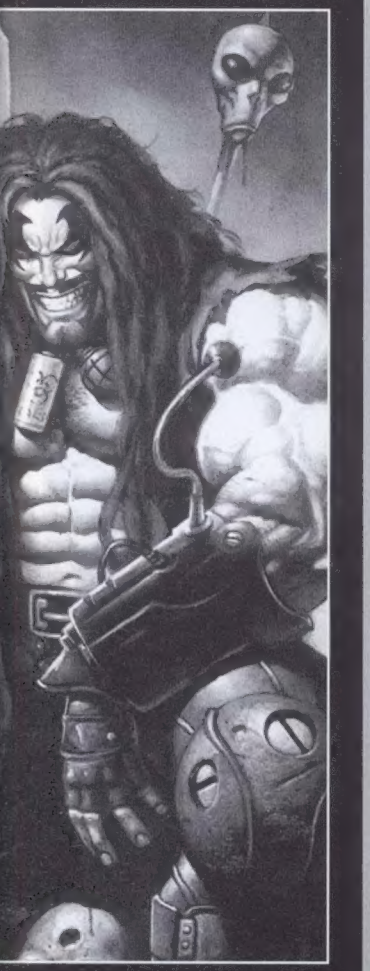

EINDELIJK *De DC/WildStorm-titel* Planetary *door Warren Ellis en John Cassaday verschijnt zo onregelmatig, dat het altijd een verrassing is wanneer nieuw materiaal wordt aangekondigd. Eind juni wacht de liefhebbers een verrassing in de vorm van de special* Batman/Planetary: Night On Earth, *waarin het team van Planetary een bezoek brengt aan Gotham City.*

TERUGKEER *De detectives Sam en Twitch keren terug bij Image Comics. Nu hun vorige serie is geschrapt, waagt de studio van Todd McFarlane (*Spawn*) een nieuwe poging. De serie heet* Case-files: Sam and Twitch *en wordt gemaakt door Marc Andreyko (*Torso*) en Scott Morse (*Soulwind*).*

FILM *Ter gelegenheid van de Hulk-bioscoopfilm wordt de Marvel-comic* Incredible Hulk *vanaf juni vijf nummers lang versneld uitgegeven. Het tekenwerk wordt verzorgd door gasttekenaar Leandro Fernandez (die bij Oni Press doorbrak met* Queen & Country*), terwijl Bruce Jones de schrijver blijft. Het eerste deel van de verhaallijn* Hide in Plain Sight *kost bovendien slechts $0.25.*

ONAFHANKELIJK *Michael Turner, bedenker van de Image Comic* Fathom, *is zijn eigen uitgeverij begonnen. Onder de naam Aspen brengt hij later dit jaar twee nieuwe series op de markt. Turner wordt bijgestaan door Geoff Johns (momenteel schrijver van* The Flash*) en Jeph Loeb (*Spider-Man: Blue*).*

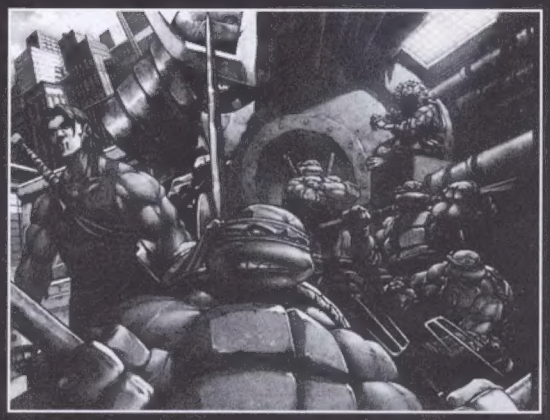

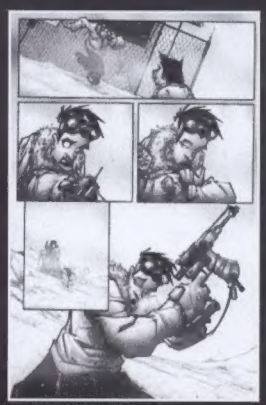

LINKS - **Lobo is terug, nu voor volwassenen.**
BOVEN - **Meer revivals met Teenage Mutant Ninja Turtles.**
ERONDER - ***Venom* en uitgeverij Aspen.**

Jemas zich heeft opgeworpen als schrijver, maar omdat tekenaar Mizuki Sakakibara na onenigheid over de kwaliteit van het werk in recordtijd het veld moest ruimen. Salvador Larroca werd aangesteld als vervanger en in een oorspronkelijk Spaanstalig interview liet hij weten dat hij niet blij was met de manier waarop hij van *X-Treme X-Men* was gehaald. Natuurlijk riep hij dat het interview verkeerd was vertaald, zodat alles achter de schermen kon worden gladgestreken.

In eerste instantie zijn de Tsunami-titels een mix van bekende helden en een door manga geïnspireerde tekenstijl, met series als *Sentinel* door Sean McKeever en Udon en *Venom* door Daniel Way en Francisco Herrera. In juni is het echter de beurt aan een honderd procent pure manga-comic genaamd *Quest*, gemaakt door Andi Watson en Yuji Iwahara. 'Manga heeft een andere doelgroep,' zo legt Jemas uit. 'Dit zijn comics die in de grotere boekwinkels worden gekocht door dertienjarige meisjes. Daar willen wij een graantje van meepikken, maar als we ons werk goed doen, kunnen we ook de rest van onze doelgroep laten kennismaken met de Oosterse manier van verhalen vertellen.' De vraag is alleen, heeft een dertienjarige genoeg geld voor zes nieuwe series?

Daarmee is de honger naar expansie niet gestild, want later dit jaar probeert Marvel het voor de tweede keer met Epic, een reeks comics waarvan de auteursrechten bij de makers blijven. De vorige poging, halverwege de jaren tachtig, is uiteindelijk met stille trom van het toneel verdwenen, dus ook hier wordt uitgepakt met veel grote namen, waaronder schrijver Mark Millar (bekend van *Ultimate X-Men*).

→ Commercie

Een gemiddelde uitgeverij is niet vies van commercie. Brutaal inhaken op trends doet het altijd goed en teren op oude glorie is een beproefd recept. De revival van cartoons uit de jaren tachtig is niet voor niets zo succesvol. DC Comics spreekt een aardig woordje mee, want de komende maanden staan enkele projecten op stapel die het vooral moeten hebben van oude fans met een zwak voor nostalgie.

Het begint half mei met de miniserie *Arkham Asylum: Living Hell*. Schrijver Dan Slott (*Batman Adventures*) en tekenaar Ryan Sook (*The Spectre*) verhalen zes nummers lang over de plek waar de gevaarlijkste criminelen van Gotham worden opgesloten, waarbij nadrukkelijk wordt geteerd op het succes van de klassieker *Arkham Asylum*. Een maand later is het tijd voor de terugkeer van *Outsiders*. De serie is de afgelopen twintig jaar meerdere malen en in verschillende vormen gelanceerd, maar omdat het per definitie gaat over buitenbeentjes, spreekt het zelden tot de verbeelding. Misschien dat schrijver Judd Winick (*Green Lantern*) en tekenaar Tom Raney (*Uncanny X-Men*) daar verandering in brengen. Tot slot maakt ook Lobo zijn comeback in de zesdelige miniserie *Lobo Unbound*. Lobo is altijd grof, maar omdat het ditmaal gaat om een comic voor volwassenen, kan schrijver Keith Giffen zich eindelijk helemaal uitleven.

Intussen begint uitgeverij Dreamwave aan een nieuw hoofdstuk uit hun jongensboekverhaal. Vorig jaar stond de uitgeverij van tekenaar Pat Lee (*DarkMinds*) in één klap op de kaart met het binnenhalen van een licentie voor comics over de Transformers; dit jaar staat in het teken van de Teenage Mutant Ninja Turtles. Met een nieuwe tekenfilmserie op komst, begint eind juni de serie *Teenage Mutant Ninja Turtles Animated*. Voor de door LeSean getekende reeks is Peter David (*Supergirl, Young Justice*) als schrijver aangetrokken. Weer een schot in de roos? De jaren tachtig zijn duidelijk nog niet voorbij.

olav.beemer@stripschrift.nl

Reportages in balloonvorm 'Naar het leven getekend'

Een interview met Joe Sacco

DOOR MARK DAVID NEVINS
VERTALING RICHARD MOOK

Joe Sacco brak door met reportages uit Bosnië en Israël en de bezette gebieden. Vorig jaar kreeg hij de VPRO Grand Prix tijdens de Stripdagen Haarlem. Momenteel vertoeft hij opnieuw in de Gaza-strook om materiaal te verzamelen voor een nieuwe strip. Mark David Nevins sprak in 2002 met hem over zijn opmerkelijk bestaan als striptekenaar/journalist.

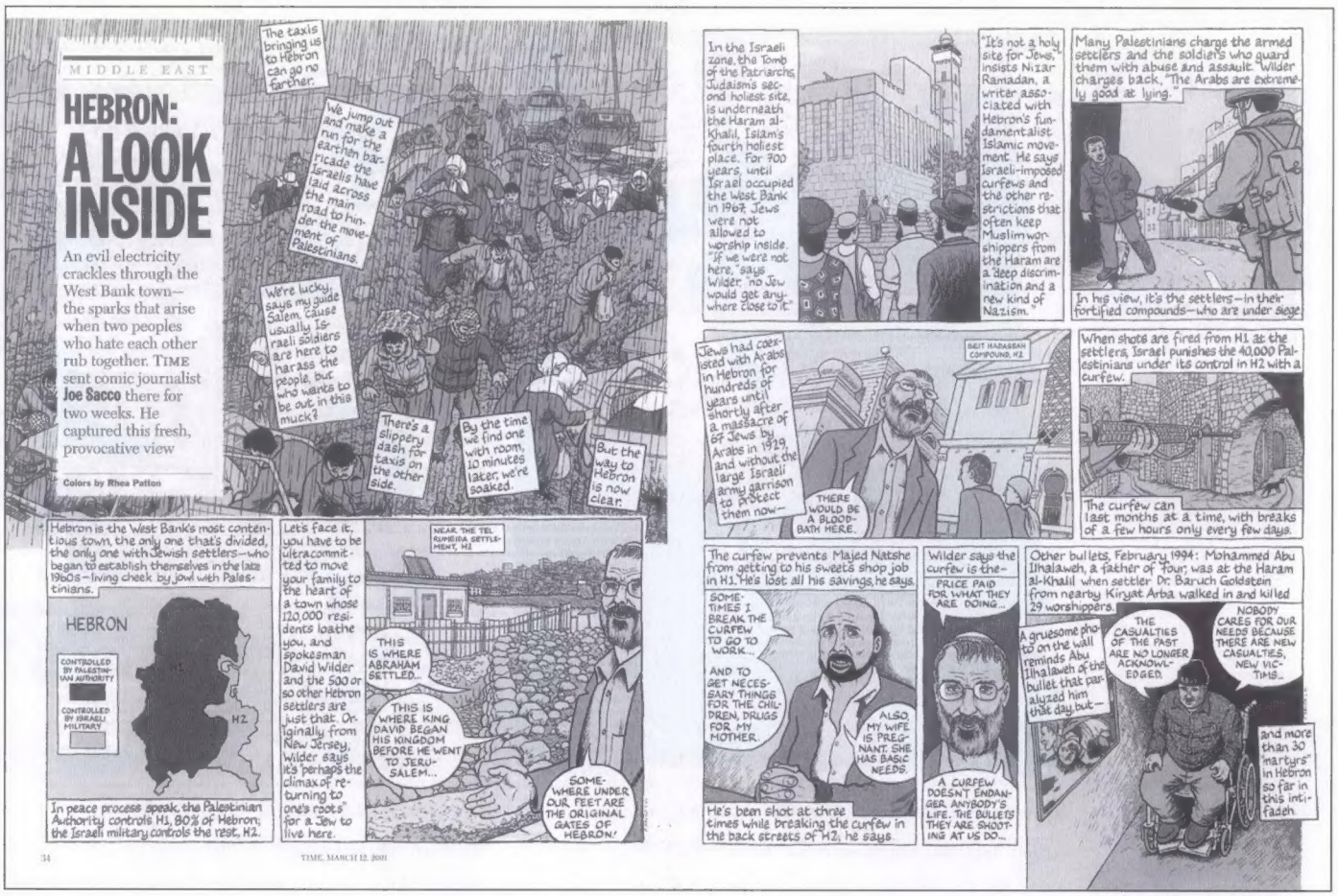
MIDDLE EAST
HEBRON: A LOOK INSIDE
An evil electricity crackles through the West Bank town—the sparks that arise when two peoples who hate each other rub together. TIME sent comic journalist Joe Sacco there for two weeks. He captured this fresh, provocative view
Colors by Rhea Patton
The taxis bringing us to Hebron can go no farther.
We jump out and make a run for the earthen barricade the Israelis have laid across the main road to hinder the movement of Palestinians.
We're lucky, says my guide Salem, 'cause usually Israeli soldiers are here to harass the people, but who wants to be out in this muck?
There's a slippery dash for taxis on the other side.
By the time we find one with room, 10 minutes later, we're soaked.
But the way to Hebron is now clear.
Hebron is the West Bank's most contentious town, the only one that's divided, the only one with Jewish settlers—who began to establish themselves in the late 1960s—living cheek by jowl with Palestinians.
HEBRON
CONTROLLED BY PALESTINIAN AUTHORITY
CONTROLLED BY ISRAELI MILITARY
H1
H2
In peace process speak, the Palestinian Authority controls H1, 80% of Hebron; the Israeli military controls the rest, H2.
Let's face it, you have to be ultracommitted to move your family to the heart of a town whose 120,000 residents loathe you, and spokesman David Wilder and the 500 or so other Hebron settlers are just that. Originally from New Jersey, Wilder says it's perhaps the climax of returning to one's roots" for a Jew to live here.
NEAR THE TEL RUMEIDA SETTLEMENT, H2
THIS IS WHERE ABRAHAM SETTLED..
THIS IS WHERE KING DAVID BEGAN HIS KINGDOM BEFORE HE WENT TO JERUSALEM...
SOMEWHERE UNDER OUR FEET ARE THE ORIGINAL GATES OF HEBRON!
In the Israeli zone, the Tomb of the Patriarchs, Judaism's second holiest site, is underneath the Haram al-Khalil, Islam's fourth holiest place. For 700 years, until Israel occupied the West Bank in 1967, Jews were not allowed to worship inside. "If we were not here," says Wilder, "no Jew would get anywhere close to it."
"It's not a holy site for Jews," insists Nizar Ramadan, a writer associated with Hebron's fundamentalist Islamic movement. He says Israeli-imposed curfews and the other restrictions that often keep Muslim worshippers from the Haram are a "deep discrimination and a new kind of Nazism."
Many Palestinians charge the armed settlers and the soldiers who guard them with abuse and assault. Wilder charges back, "The Arabs are extremely good at lying."
In his view, it's the settlers—in their fortified compounds—who are under siege.
Jews had coexisted with Arabs in Hebron for hundreds of years until shortly after a massacre of 67 Jews by Arabs in 1929, and without the large Israeli army garrison to protect them now—
BEIT HADASSAH COMPOUND, H2
THERE WOULD BE A BLOODBATH HERE.
When shots are fired from H1 at the settlers, Israel punishes the 40,000 Palestinians under its control in H2 with a curfew.
The curfew can last months at a time, with breaks of a few hours only every few days.
The curfew prevents Majed Natshe from getting to his sweets shop job in H1. He's lost all his savings, he says.
SOMETIMES I BREAK THE CURFEW TO GO TO WORK... AND TO GET NECESSARY THINGS FOR THE CHILDREN, DRUGS FOR MY MOTHER.
ALSO MY WIFE IS PREGNANT. SHE HAS BASIC NEEDS.
He's been shot at three times while breaking the curfew in the back streets of H2, he says.
Wilder says the curfew is the—
PRICE PAID FOR WHAT THEY ARE DOING..
A CURFEW DOESN'T ENDANGER ANYBODY'S LIFE. THE BULLETS THEY ARE SHOOTING AT US DO...
Other bullets, February 1994: Mohammed Abu Ilhalaweh, a father of four, was at the Haram al-Khalil when settler Dr. Baruch Goldstein from nearby Kiryat Arba walked in and killed 29 worshippers.
A gruesome photo on the wall reminds Abu Ilhalaweh of the bullet that paralyzed him that day, but—
THE CASUALTIES OF THE PAST ARE NO LONGER ACKNOWLEDGED.
NOBODY CARES FOR OUR NEEDS BECAUSE THERE ARE NEW CASUALTIES, NEW VICTIMS...
and more than 30 "martyrs" in Hebron so far in this intifadeh
34
TIME, MARCH 12, 2001

De bekroonde striptekenaar Joe Sacco (1960) woont momenteel in Zwitserland. Een groot deel van zijn tijd is hij echter op reis, om onderzoek te doen en materiaal te verzamelen voor zijn strips en journalistieke werk. In 1981 haalde Sacco aan de Universiteit van Oregon zijn bachelorgraad in de journalistiek. Na een periode als eigen-beheeruitgever (onder meer The Portland Permanent Press, *1985-1986) en als nieuwsredacteur voor* The Comics Journal, *reisde hij van 1988 tot 1992 kriskras de wereld rond. Onderweg schreef en tekende hij voor de Amerikaanse uitgever Fantagraphics zes nummers van de vaak autobiografische comic* Yahoo!

Eind 1991, begin 1992 bracht Sacco twee maanden door in Israël en in de bezette gebieden, wat resulteerde in het eerste nummer van Palestine. *Van deze comic verschenen negen nummers, die later in boekvorm werden gebundeld. In deze strip combineerde Sacco de techniek van het ooggetuigenverslag met het narratieve medium strip om de complexe, emotioneel beladen situatie in het Midden-Oosten in beeld te brengen. Sacco werd met* Palestine *alom geprezen voor zijn diepgaande research, zijn sensitieve behandeling van een gevoelig onderwerp en zijn virtuoze vaardigheden als striptekenaar.*

In augustus 2000 publiceerde Sacco bij Fantagraphics de opvolger van Palestine, *het 240 pagina's tellende boek* Safe Area Gorazde: The War In Eastern Bosnia 1992-1995. *Hierin deed Sacco verslag van zijn ervaringen in een kleine moslim-enclave in het door oorlog verscheurde Servië. Het boek kreeg volop aandacht van* Time Magazine, The New York Times, The Los Angeles Times Book Review *en tientallen andere kranten en tijdschriften en beleeft momenteel al zijn vierde druk.*

Sacco heeft bijdragen geleverd aan een hele reeks publicaties, waaronder in Details, Harper's, Drawn & Quarterly, Prime Cuts, Real Stuff, Buzzard *en Robert Crumbs* Weirdo. *In 1996 ontving hij voor* Palestine *de prestigieuze American Book Award. In 2001 kreeg hij een Guggenheim-toelage om te werken aan een nieuw project over Gaza.*

Laten we bij het begin beginnen: waar ben je geboren?

Joe Sacco: Ik ben geboren op Malta. Bijna anderhalf jaar later emigreerden mijn ouders - mijn vader was ingenieur, mijn moeder lerares - naar Australië. In 1972 verhuisden we naar de Verenigde Staten, naar Los Angeles. Daarna heb ik altijd in de VS gewoond, op wat korte periodes in Europa na. Mijn familie is Maltees. Ik kan me er nog in redden. Het is een Semitische taal. Het wordt geschreven in het Latijnse schrift - het is de enige Semitische taal met Latijnse letters. Het wordt beschouwd als een afgeleide van het Arabisch. Dat versta ik niet echt, al begrijp ik hier en daar wel wat.

Toen ik klein was, zat ik het liefst binnen. Ik deed daar twee dingen: met speelgoedsoldaatjes spelen en tekenen. Mijn oudere zus en ik waren altijd aan het tekenen. Ons eerste personage - Moonbeam - hebben we allebei gejat uit een Brits tijdschrift dat bij ons in huis lag. Moonbeam zweefde over het maanoppervlak, met dunne lijntjes die aangaven dat hij zweefde en geen benen had. Uiteindelijk kregen we ruzie over van wie dit stripje nu eigenlijk was... terwijl we hem allebei gejat hadden (*lacht*). Mijn zus was erg goed en haar tekeningen waren heel grappig, maar rond haar veertiende is ze met tekenen gestopt.

Weet je, de enige strips die ik echt las waren oorlogsstrips. Amerikaanse, zoals *Sergeant Rock*, en Britse, zoals *Battle*. Maar ik kan eigenlijk niet zeggen dat die boekjes van invloed zijn geweest op de strips die ik teken. Zeker toen niet.

Wat toen mijn manier van tekenen echt veranderde, waren de oude EC-comics die zo rond 1972 als bijlage waren opgenomen in Mad Magazine. Die waren echt waanzinnig leuk.

Terwijl zo veel van je strips over oorlog gaan.

Ja, dat is wel een beetje raar. Ik was altijd met speelgoedsoldaatjes en zo aan het spelen. Als kind was ik gefascineerd door oorlog. Maar ik tekende ook strips die niet over oorlog gingen,

BOVEN - **In maart 2001 publiceerde Sacco een vier pagina's tellende striprepportage over Hebron in *Time*. Dit gezaghebbende Amerikaanse opinieblad stuurde hem twee weken naar Hebron op de Westbank. De strip geeft de haatdragende, haast onleefbare sfeer weer in een stad die is opgedeeld in een grote Palestijnse zone met 120.000 inwoners en een enclave met 500 Joodse kolonisten.**

THERE IS MUCH MORE TO COME.
WE'RE GOING TO CONTINUE TO ATTACK AND ATTACK AND ATTACK.
THE GATES ARE CLOSED. THERE'S NO WAY OUT OF HERE, AND THERE'S NO WAY OUT OF HERE.
260,000 IRAQI TROOPS ARE NO LONGER A FACTOR.
THE ONLY QUESTION IS HOW HIGH WE'RE GOING TO ROLL UP THE SCORE.

FUCK, MAN, I STILL AIN'T GOT A TARGET!
HOUSE STANDIN' AT TH'END OF TH' ROAD, RANGE, 1,200 YARDS!
BLAM
THANKS, MAN! I'M GLAD SOMEONE AROUND HERE GIVES A FUCK!
ARAMS
THOSE ASSHOLES CAN SIT ON THIS AN' SPIN!
CLANK
CLANK
DON'T SWEAT IT, MAN! STRAIGHT ARROW WILL BE GOOD FOR A FEW LAUGHS!
WHAT'S TH'MATTER, CORPORAL WEANEY? YOU LOOKEEN' PALE, MAN!
THEY'RE SAYIN' SOME TANK JUST CAME BY AND BLEW AWAY HEADQUARTERS!
WHO GIVE A FUCK? ANYONE IN-TER-ES-TED IN SOME SMOKE?

RECHTS - Sacco als 'oorlogsjunk' in *How I Loved the War, Yahoo # 5.*

ERNAAST - De Vietnamoorlog in klassieke *Mad*-stijl.

zoals detectiveachtige verhalen. Als ik tv zat te kijken, naar een film van Jerry Lewis of naar *The Abbott and Costello Show* bij voorbeeld, zat er wel eens een zin of een klein scenariootje in dat me bijbleef. Dan zaten ze in het vreemdelingenlegioen of in een Marokkaanse gevangenis en dan dacht ik: 'Daar zou ik een strip over moeten maken.' Mijn eerste strip tekende ik toen ik zes was. En ik was geïnteresseerd in schrijven. Ik schreef en daar maakte ik dan tekeningen bij. Ik was altijd aan het tekenen. Om de een of andere reden waren het maar heel zelden 'losse' tekeningen. Ik vind het leuk om verhalen te vertellen. En dit was de beste manier om dat te doen: je kon tekenen en je had een verhaal.

Ik heb altijd al van 'vieze' kunst gehouden. Van werk dat eruitziet alsof het met grote passie op papier is gezet en dat niet alleen maar 'mooi' is.

Reuze interessant waren de naslagwerken die mijn ouders hadden. Eentje ging over de geschiedenis van de wereld en had van die mooie tekeningen over hoe het er vroeger uitzag bij de Grieken en de Romeinen. Dan zag je zo'n Romeinse stad en dan dacht je: 'Oké, hoe moet ik nu een tempel tekenen?' Natuurlijk waren mijn tekeningen toen nog behoorlijk primitief – een paar pilaren waren al een tempel, zoiets. Maar soms raakte ik gefascineerd door de details, zoals de kleine reliëfs aan de buitenkant van de tempel.

POLICE UNION PRESIDENT STAN PETERS SAYS HE WILL COMPLY WITH 'NO SMOKING ON DUTY' RULE, BUT STILL WANTS TO BE PAID FOR HIS CIGARETTES.

BOVEN - Karikatuur van Sacco voor *Portland Permanent Press.*

Later verhuisden jullie naar Los Angeles. En jij tekende dus nog steeds strips?

Ja. Wat toen mijn manier van tekenen echt veranderde, waren de oude EC-comics die zo rond 1972 als bijlage waren opgenomen in *Mad Magazine.* Die waren echt waanzinnig leuk. Vanaf mijn twaalfde las ik *Mad,* en dan vooral de strips van Bill Elder. Dat werk was zo niet van deze wereld, absurd gewoon, met al die details. Hij was van grote invloed. Ik begon toen ook strips te tekenen met allerlei niet ter zake doende details op de achtergrond – kleine grapjes overal. Ik maakte hoofdzakelijk komisch bedoelde strips.

Ik las niet echt veel strips. Superheldenstrips nooit, tenzij iemand er eentje liet liggen. Ik vond ze altijd sterk overdreven. In Australië verzamelde ik wel strips, zoals die oude *Battle*-comics. Maar toen we gingen verhuizen, heeft mijn moeder die allemaal weggegooid. Later verzamelde ik niet meer, behalve *Sergeant Rock* misschien, daar kocht ik er af en toe een van. Maar op een gegeven moment, toen ik 13 of 14 was, vond ik ze belachelijk worden.

En na school? Ben je gaan studeren? Ging je naar de kunstacademie?

Mijn ouders waren naar Oregon verhuisd en ik ging naar de journalistiekacademie van de Universiteit van Oregon. Je moet begrijpen dat ik strips nooit zag als iets wat ik mijn hele leven wilde doen. Het was gewoon iets wat ik de hele tijd deed. Ik had er nooit grote plannen mee. Wel was ik er behoorlijk serieus mee bezig. Ik kon erg geïnspireerd zijn: soms tekende ik wel zeven pagina's per dag, in een eenvoudige stijl. Zo'n stapel complete, zelfgetekende verhalen betekende echt iets voor me. Ik heb ze ook nog allemaal.

Toen ik eenmaal studeerde, tekende ik niet zo veel meer. Alle vrije tijd die ik had – en dat was niet veel – besteedde ik aan het schrijven van strips. Ik wilde een lange strip maken over de Vietnamoorlog en de jaren zestig. Ik was geobsedeerd door de jaren zestig. Alleen zomers en in de kerstvakantie nam ik tijd om te tekenen.

In die tijd las ik nauwelijks strips meer. Ik ging wel eens naar een winkel in de stad en daar lagen dan comics als *StarReach* en *Elfquest.* Daar heb ik een of twee nummers van gekocht, maar ik kon er echt helemaal niets mee. Robert Crumb vond ik toen ook niet goed. Het leek wel alsof er niets interessants uitkwam. Dan praat ik over de late jaren zeventig. Ik ben in 1981 afgestudeerd.

Eerste publicaties

Was *Yahoo!* je eerst gepubliceerde werk?

Nee. Dat was op de middelbare school en de universiteit, waar ik een paar cartoons geplaatst kreeg. Maar het echte 'eerst gepubliceerde werk' stond waarschijnlijk in *Suburban High Life.* Dat was een één- of tweepaginastrip, *Spotlight on the Genius that is Joe Sacco.* Net daarvoor was ik begonnen een eigen blad uit te geven in Portland, samen met een vriend van me. Dat blad heette *The Portland Permanent Press.* Toen ik

aan dat blad begon, was ik een jaar of 23 en net afgestudeerd. Ik had een baan als bureauredacteur, maar die zegde ik op. Op een gegeven moment moesten mijn partner en ik weer baantjes nemen: hij kwam terecht bij een kopieerzaak en ik ging post sorteren bij een sorteerbedrijf. Na het werk werkten we aan het blad, waarin ik ook publiceerde.
Rond die tijd ontdekte ik Fantagraphics! Toevallig woonden mijn ouders vlak bij die uitgever in Californië, dus toen ik hen eens bezocht, belde ik Fantagraphics op en vroeg of ik ze voor mijn blad kon interviewen. Zo ontmoette ik Kim Thompson en Gary Groth. Ik interviewde hen en zij adverteerden in mijn blad. Toen dat na vijftien maanden ter ziele ging, schreef ik hen dat ze al hun advertentierekeningen hadden betaald, maar dat het blad helaas niet meer bestond. Ik probeerde ze terug te betalen of zoiets en zei: 'Ik heb geen baan, bla, bla, bla.' Kim Thompson vroeg toen, zonder dat ik er om had gevraagd, of ik bij hen wilde komen werken.

Je hebt dus voor Fantagraphics gewerkt? Wat deed je?
Ja zeker, ze zaten toen in Californië, in Agura Hills. Ik deed promotiewerk, maar daar was ik erg slecht in! Verder schreef ik nieuws. Dat was het eerste echte 'harde' nieuws dat ik ooit schreef. Het ging allemaal over rechtszaken en de vrijheid van meningsuiting, er was toen van alles aan de hand.
Maar ik had een vriendin in Portland en om een lang verhaal kort te maken: na een paar maanden verhuisde ik terug naar Portland om die relatie in stand te houden. Toen kreeg ik een baan in een bibliotheek en tekende ik alleen nog maar strips. Dat is het moment waarop ik besloot dat ik een andere carrière wilde; dat ik strips wilde tekenen om mijn brood mee te verdienen.
Ik had Gary mijn Vietnamstrip laten zien en die vond hij niet goed - te lang en helemaal doodgetekend. Dat was niet leuk om te horen, want ik had er jaren aan geschreven en getekend. Maar ik accepteerde het en zei: 'Nou, dan moest ik maar eens met eenpaginastrips beginnen.' Uiteindelijk kwam ik ermee in het blad *Weirdo* terecht. Daar was ik erg blij mee.

En op een gegeven moment stelde je Fantagraphics voor om zelf een boek te maken?
Ik had zo'n 32 pagina's strip bij elkaar gelegd en bezat zo'n duizend dollar om het zelf uit te geven. Ook al kende ik deze lui, ik was te verlegen om ze te benaderen. Eerlijk waar. Ik stuurde het naar Kim, maar alleen om zijn mening te horen. Ik kreeg toen een brief terug waarin hij zei dat ze het wilden uitgeven. Dat verbaasde me enorm. Dat werd het eerste nummer van *Yahoo!*. Een zootje korte strips in verschillende stijlen.

Voelde je toen ook enige verwantschap met andere tekenaars bij Fantagraphics? Toen ik *Yahoo!* voor het eerst zag, dacht ik, 'Weer zo'n jonge autobiografische gozer...'
Seth of Joe Matt kende ik toen nog niet. Chester Brown wel en op hem was ik eigenlijk een beetje jaloers. Zijn *Ed the Happy Clown* was zo vreselijk leuk, veel grappiger dan wat ikzelf ooit gemaakt had. Ik voelde ook wel enige creatieve verwantschap met mensen als Gilbert en Jaime Hernandez, omdat zij werk maakten dat meer diepgang had. Veel ander werk vond ik een stuk oppervlakkiger. Dan Clowes vond ik in eerste instantie ook niet zo interessant – *Lloyd Llewllyn* deed me helemaal niets, omdat het detectiveachtig was en campy. Wat hij daarna heeft gemaakt, dat vind ik echt helemaal te gek. Peter Bagge's werk vond ik erg goed, dat was echt leuk en satirisch.

Visueel moet Bagge je ook hebben aangetrokken.
Ja, inderdaad. Ik heb altijd al van 'vieze' kunst gehouden. Van werk dat eruitziet alsof het met grote passie op papier is gezet en dat niet alleen maar 'mooi' is. Ondertussen was ik ook bij schilders gaan kijken. Pieter Breughels werk had grote invloed op me. Net als een paar Duitse expressionisten. En Jeroen Bosch natuurlijk. Breughel beschouw ik als een soort erfgenaam van Bosch. God, wat een verbeeldingskracht hadden die lui! Breughel brengt het uiteindelijk weer op een bepaalde manier terug op aarde.

Ja, hij brengt het terug naar de realiteit: echte mensen, huiselijke dorpsscènes...
Wat ik erg mooi vind. Tijdens het tekenen van *Gorazde* dacht ik soms: 'Hoe zou Breughel deze houthakkende man afbeelden?' Ik probeerde er echt karakters van te maken.

En Basil Wolverton? Ik herken iets van zijn lijnvoering in jouw tekeningen – vooral in je vroege werk. Hij maakte toch illustraties voor *The Bible Story*?
Ja, ik vond zijn werk fascinerend. Onbewust kan er van beïnvloeding sprake zijn geweest. Een aantal van zijn onheilspellende tekeningen maakte extra indruk, vooral uit het deel *Apocalyps*.

BOVEN - **Fantagraphics bracht begin 2003 *Notes from a Defeatist* uit: een bundeling van korte strips en vroeg werk van Joe Sacco.**

Kijk, als schrijver moet je naar die plaatsen toegaan. Je kunt er niet van een afstand over schrijven.

Ik voel me het meest verwant aan schrijvers. Louis-Ferdinand Céline bij voorbeeld. Mijn manier van schrijven en het opbreken van de tekstblokken zijn sterk door hem beïnvloed. Ik was bijzonder onder de indruk van zijn gebruik van ellipsen en hoe hij die korte zinnen afbreekt. Zinnen die vaak precies hetzelfde zeggen en overbodig lijken, maar onder zijn handen ritmisch voortstuwen naar de totale waanzin. Ik ben mijn tekstblokken ook gaan opbreken. Een stukje zin hier, een stukje zin daar. Zo kon ik ook het oog van de lezer over de pagina trekken, hem

ONDER - **Tijdens het tekenen van *Gorazde* dacht ik soms: 'Hoe zou Breughel deze houthakkende man afbeelden?' Ik probeerde er echt karakters van te maken.**

Disinte-
gration
A NEIGHBOR FROM CHILDHOOD, A SERB FRIEND. JUST A FEW DAYS BEFORE EVERY THING STARTED HE SAID: WHAT DO YOU THINK? HOW CAN THIS PROB LEM BE SOLVED?
Dr. Alija Begovic

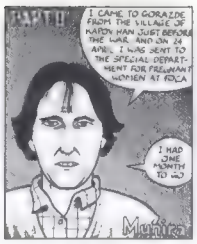
I CAME TO GORAZDE FROM THE VILLAGE OF HATOV HAN JUST BEFORE THE WAR. AND ON 14 APRIL I WAS SENT TO THE SPECIAL DEPART MENT FOR PREGNANT WOMEN AT FOCA
I HAD ONE MONTH TO GO
Mufira

BOVEN - 'In *Gorazde* waren de personages het belangrijkst, die gingen voor.'

daar naartoe brengen waar ik hem hebben wilde. Soms vormden de woorden een contrast met wat er te zien was, soms benadrukten ze het of ze vormden een visuele leidraad naar de klapper aan het eind van de zin.
Verder ben ik erg beïnvloed door de Britse schrijvers van na de Eerste Wereldoorlog. Evelyn Waugh, Aldous Huxley, die auteurs. Wat de journalistiek betreft, dan draait het eigenlijk allemaal om George Orwell. Hij maakte echt grote indruk op me, vooral met *The Road to Wigan Pier*, waarin hij bij de mijnwerkers leefde. Hij huurde gewoon een kamer en dat inspireerde me. Ik dacht: 'Kijk, als schrijver moet je naar die plaatsen toegaan. Je kunt er niet van een afstand over schrijven.'

Ik heb het idee dat ik mijn tijd beter besteed wanneer ik probeer een verhaal bij elkaar te krijgen en mensen te leren kennen.

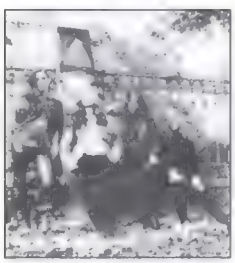

BOVEN - *The Miracle Workers*, de band waarmee Sacco op pad ging. Sowieso laat hij zich inspireren door muziek. Niet alleen *The Rolling Stones*, maar ook blues kan hem bekoren. Voor het blad *Details* maakte hij een strip over R.L. Burnside en andere Mississippi-bluesartiesten.

Op pad

Dus op een gegeven moment zei je tegen jezelf: 'Ik ga naar het Midden-Oosten?' Was dat je eerste trip met als doel er een verslag over te maken?

Nee, de eerste keer... omdat ik geld had bespaard door *Yahoo!* niet zelf uit te geven, ging ik met de hippie-punkband *The Miracle Workers* op pad. Bijna alles uit die strip is waargebeurd. Eén scène is verzonnen. Of beter gezegd, de gebeurtenissen die ik daar vertel zijn echt gebeurd, maar dat ik ze aan de bandleden vertel is verzonnen. Maar verder is alles waar. Dit was de eerste keer dat ik zoiets deed en ik had besloten geen camera mee te nemen – ik zou deze jongens gewoon schetsen. Dus ik schetste de hele dag door. Ik zat in het busje en tekende. Dit waren erg grappige jongens. Zodra ze iets gezegd hadden, schreef ik het op, woord voor woord.

Maak je aantekeningen wanneer je werkt? Schetsen? Foto's?

Die keer had ik bewust besloten geen camera mee te nemen. Ik wilde een visueel gevoel krijgen. Dat was in het begin heel moeilijk. Ik had nog nooit naar het leven getekend – ik heb nooit tekenles gehad. Dat ging van heel onhandig naar heel losjes en direct raak. Ik was erg blij met het resultaat. Ik bereikte een punt waarop ik ze kon tekenen terwijl ze aan het optreden waren. En dit was een psychedelische sixties punkband! Ze renden maar rond met hun lange haren en ik kreeg het op papier.

Naar Palestina en Bosnië nam ik schetsboeken mee. Maar ik gebruikte ze nooit. Ik nam vooral interviews af. Ik heb het idee dat ik mijn tijd beter besteed wanneer ik probeer een verhaal bij elkaar te krijgen en mensen te leren kennen. Als je aldoor maar tekent, raak je echt in de war.

Gebruik je een cassetterecorder?

Zoveel mogelijk. Het is wel tijdrovend. In Bosnië nam ik veel gesprekken op, die ik dan 's avonds, na in mijn dagboek te hebben geschreven, zoveel mogelijk uitschreef. Anders stapelden die cassettes zich maar op. Eenmaal weer thuis heb ik nog veel meer uitgeschreven. En nog ligt er zo'n twaalf uur onuitgeschreven materiaal uit Bosnië. Dat ga ik voor een van mijn volgende strips gebruiken.
Ik steek veel energie in het tekenen, anders wordt het niets. Wanneer ik aan zo'n strip werk is het lastig ook nog geld te moeten verdienen. Art Spiegelman heeft me een keer 'gered'. Via hem kreeg ik twee opdrachten voor het tijdschrift *Details*, die vorstelijk tweeduizend dollar per pagina betaalden. Maar aangezien ik drie-en-een-half jaar aan *Gorazde* heb gewerkt, was zelfs dat geld niet genoeg voor de hele periode. Ik had een klein voorschotje van Fantagraphics, echt heel weinig. Dus af en toe stopte ik met waar ik mee bezig was en belde ik een blad om te vragen of ik iets voor ze kon tekenen.

Wat voor soort materialen gebruik je en wat is je werkwijze?

Ik teken op bristolkarton. Met een kroontjespen en heel goede Oost-Indische inkt. Vroeger gebruikte ik een rapidograph, maar die leverde een karakterloze lijn op. Ik werk ongeveer anderhalf keer groter, op een vel van zo'n 28x38 centimeter.
Ik neem overal foto's van, maar ik teken zelden direct van een foto na. Meestal teken ik vanuit een heel andere hoek, in feite extrapoleer ik dan van wat ik op de foto kan zien. Sommige dingen vallen me extra op. Zoals een watertoren op een huis in een vluchtelingenkamp. Die zie je werkelijk overal en heb ik vanuit verschillende hoeken gefotografeerd.
Over een pagina doe ik gemiddeld zo'n drie dagen. Voor ik begin te tekenen heb ik eerst het scenario helemaal klaar, een soort filmscript zonder regieaanwijzingen. Ik heb dan namelijk nog geen schetsen, afgezien van een paar goede visuele invallen die ik tijdens het schrijven krijg. In gedachten bepaal ik wat het tempo moet zijn en waar ik de meer aangrijpende momenten wil hebben. Daarna neem ik besluiten over de structuur. Voor ik begin te tekenen probeer ik dat allemaal op papier te

RECHTS - 'Ik neem overal foto's van, maar ik teken zelden direct van een foto na. Meestal teken ik vanuit een heel andere hoek, in feite extrapoleer ik dan van wat ik op de foto kan zien.'

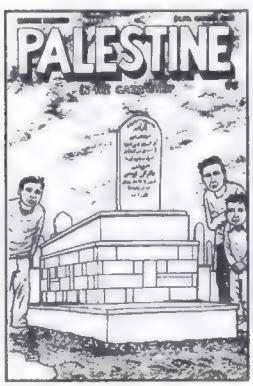

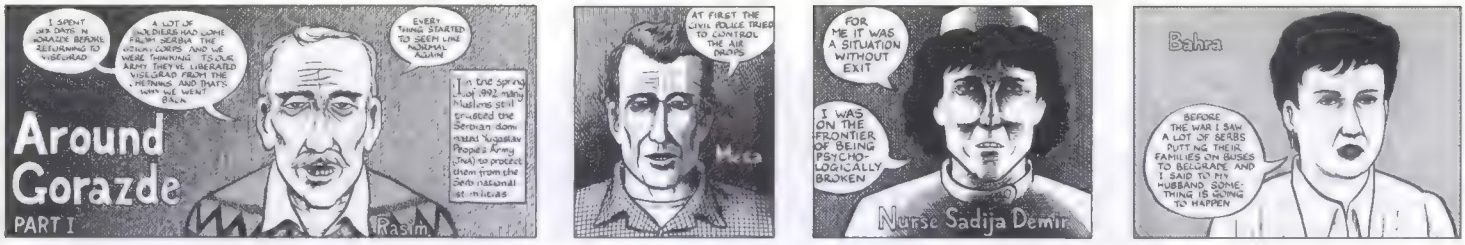

hebben, al laat ik het aantal pagina's altijd open waardoor een strip in omvang wel eens een stuk groter kan uitpakken.
Ik ken een boel striptekenaars die zoiets helemaal niet doen. zoals Chris Ware met zijn *ACME Novelty Library*. En ik sta verbluft van de resultaten. Weet je wat het verschil is? Ik werk met feiten en echte mensen met een eigen persoonlijkheid. Terwijl zij – en dat bewijst wat een grote kunstenaars het zijn – hun personages een eigen leven kunnen laten leiden en ermee kunnen doen wat ze maar willen.

Echte mensen

Wist je voordat je naar Bosnië ging dat je er een boek over zou maken?
Ja. Door *Palestine* wist ik dat ik het kon, waardoor ik me meer op mijn gemak voelde. Ik wist nog niet waar ik een boek over zou maken – ik dacht eerst aan Sarajevo. Toen ik net in Bosnië was, kon je Gorazde met geen mogelijkheid binnenkomen. De stad werd nog steeds belegerd. Maar toen ik er eenmaal was, werd ik op slag verliefd op de stad.
Ik zette me aan het schrijven en bedacht een ruwe opzet. Als eerste komt dan de chronologie en die is eenvoudig in te delen: vóór de oorlog, de eerste aanval, de hongerperiode, de tweede aanval, de laatste fase. Toen ik daar was, stelde ik mezelf steeds vragen: 'Wat is de situatie? Hoe zit het met het onderwijs? Hoe staat het hiermee, hoe daarmee?' In mijn hoofd maakte ik een soort indeling: 'Als je een overzichtsbeeld wilt krijgen van een stad in oorlogstijd, wat is dan belangrijk?' En dan zijn er nog van die willekeurige dingen, zoals gebeurtenissen die in één nacht plaatsvinden of een gesprek van tien minuten, die een hoofdstuk van vijf pagina's opleveren. Dat weet je van tevoren niet, dat gebeurt gewoon omdat je met mensen omgaat.

Dus de mensen in je boeken zijn allemaal bestaande mensen?
O ja, absoluut. In principe staat er ook wat er gezegd werd. Ik probeer zo precies mogelijk te zijn, al pas ik soms een conversatie aan, zodat die goed in het loop van het verhaal past. Als ik informatie had die niet op band stond, zoals een feest of zo, dan schreef ik 's avonds bij thuiskomst bijna woord voor woord neer wat ik me van de gesprekken herinnerde.

Het is nu zo'n zeven jaar geleden dat je met *Palestine* klaar was? Veel van waar je het in dit boek over hebt is helaas nog steeds regelmatig voorpaginanieuws. Wat voor gedachten heb je bij deze strip?
Als ik mezelf zou moeten bekritiseren, zou ik zeggen dat het te breedsprakig is, dat het meer visuele ruimte nodig heeft. Vijftig pagina's extra zouden waarschijnlijk geen kwaad kunnen. De negen nummers in totaal waren goed. Het zouden er oorspronkelijk zes worden, dus negen was al meer dan ik gepland had. Ik ben tevreden over het boek. Ik denk dat het een heel waar boek is. Het is gebaseerd op wat ik zelf heb meegemaakt en ik

BOVEN - Met dit Crumb-achtig zelfportret kreeg Sacco de lachers op zijn hand in Gorazde. Als hij representatief zou zijn voor de gemiddelde Amerikaan dan moest de interventie van de VS in Bosnië wel haast op een mislukking uitlopen, was de veelgehoorde reactie.

LINKS - Uitbundigheid maakt plaats voor ingetogenheid en meer realisme, getuige pagina's 1 en 269 van *Palestine*.

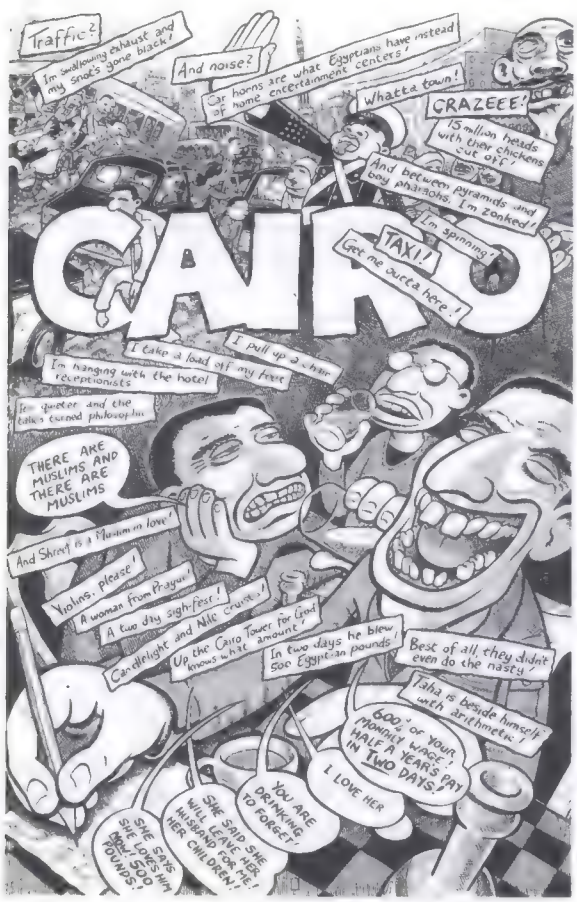

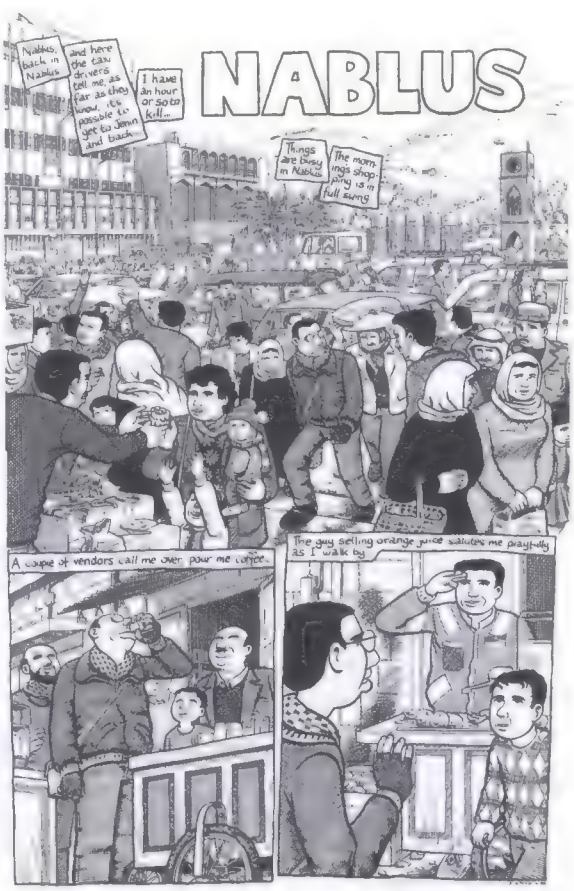
NABLUS
Nablus, back in Nablus
I have an hour or so to kill...
Things are busy in Nablus
The morning shop-ping is in full swing
A couple of vendors call me over, pour me coffee.
The guy selling orange juice salutes me prayfully as I walk by

BOVEN - Geen eenvoudig antwoord mogelijk, uit *Palestine*.

heb getracht de zaken zo zorgvuldig mogelijk weer te geven. Ik vind dat ik daarin geslaagd ben. Als de Palestijnen dingen zeiden die onvoordelig voor ze waren, heb ik die er ook in gezet.

Hoe was de ontvangst van het boek? Wilden de mensen praten over jouw politieke ideeën? Je bent niet noodzakelijkerwijs pro-Palestijns te noemen, maar...

De Palestijnse zaak kan zeker op mijn sympathie rekenen. Ik vind dat de Palestijnen historisch onrecht is aangedaan en dat Israël met veel wegkomt zonder dat het daarvoor ter verantwoording wordt geroepen. Als je dat pro-Palestijns noemt, heb ik daar echt geen enkel probleem mee.

Soms ontvang ik hatemail, waarin mijn werk wordt aangevallen met zinnen als: 'Ik hoop dat je door alle dode joden die vermoord zijn gekweld zult worden tot je je dwaling zult inzien.'

Over het algemeen is de ontvangst goed geweest. De meeste mensen zien dat het een behoorlijk eerlijk boek is. Iedereen die daar met een open oog voor de situatie heeft rondgelopen, waardeert mijn boek. Daar ben ik blij om. Wat veel voor me betekende is de waardering van deskundigen als Christopher Hitchins en Edward Said die inleidingen voor me hebben geschreven. Vooral omdat Hitchins en Said de samenstellers zijn van *Blaming the Victims*, het eerste boek dat ik over de Palestijnse zaak las.

Soms ontvang ik hatemail, waarin mijn werk wordt aangevallen met zinnen als: 'Ik hoop dat je door alle dode joden die vermoord zijn gekweld zult worden tot je je dwaling zult inzien.' Maar dat gebeurt niet zo vaak en ik raak er niet echt door van slag.
Zoals ik al zei, ik schilder de Palestijnen niet als engeltjes af. Ook zij maken zich schuldig aan behoorlijk weerzinwekkende dingen, maar dat doet voor mij niets af aan het feit dat hen als volk onrecht is aangedaan. Er is helaas geen eenvoudig antwoord op dit soort conflicten. Alleen de tijd kan dit probleem oplossen. En demografische factoren. Het is helaas erg deprimerend.

Je geeft maar zelden je eigen mening in je strips.

Zo af en toe wel, maar achteraf gezien vind ik dat ook de zwakste momenten. Dan denk ik: 'Knap geschreven, maar het had niet gehoeven.'In *Gorazde* ben ik heel anders te werk gegaan dan in *Palestine*. Daarin was ik veel meer schrijver, speelde ik meer met taal en was ik zo ongeveer het belangrijkste personage; ik vormde daar de schakel tussen al die individuele ervaringen.
In *Gorazde* heb ik bewust geprobeerd directer te zijn, daar wilde ik het verhaal niet in de weg zitten. Het verhaal en de personages waren het belangrijkst, die gingen voor.

Heb je voor de paperback, de bundeling van die negen afleveringen, nog iets aan de verhalen veranderd?

Nee, ik wilde er niets aan toevoegen. Liever maak ik er een nieuwe strip over door weer terug te gaan. In juni 2001 was ik

"What can you do with them? Ten patients were waiting to go into the theater at one time
A surgeon doesn't have time to prioritize. Of course, we had no pain killers, people were
suffering, dying.. Relatives, friends, neighbors were everywhere. We couldn't stop them We
didn't want to stop them... How could you? It might be the last minutes with their loved one"

LINKS - Onbeschrijflijke gruwelijkheid. Overigens vloog Sacco in 1998 naar het Oorlogstribunaal in Den Haag om voor *Details* verslag te doen van de rechtszaken tegen plegers van oorlogsmisdaden in Bosnië.

Weet je wat het is met dit medium: het vraagt om een zeer gedreven individu, iemand die er werkelijk al zijn tijd in steekt en er waarschijnlijk al jong mee begint.

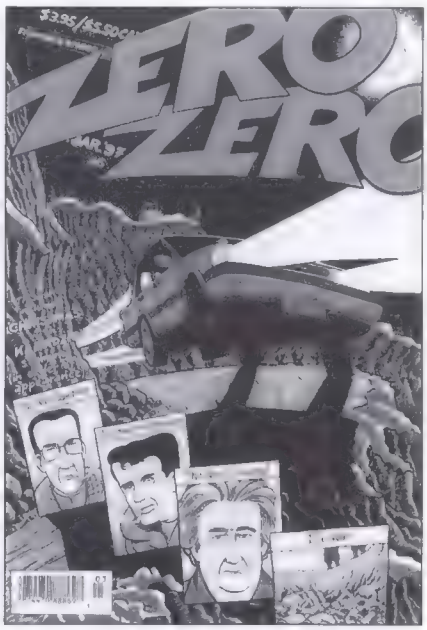

BOVEN - Flitsende cover met het venijn in de staart.

in Gaza om illustraties te maken voor *Harper's* en begin 2001 voor *Time Magazine* in Hebron.

Sterk medium

Wat zijn je ervaringen met mensen die weinig van strips weten? Merk je weerstand of verwarring? Vragen ze wel eens waarom je je tijd met strips 'verspilt'?

Sommige mensen vragen waarom ik niet schrijf. En anderen waarom ik er geen tekenfilm of speelfilm van maak. Dat soort vragen doen er voor mij niet toe. Ik vind strips een prima communicatiemedium. En wat me er ook aan bevalt, is dat het nog zoveel onontgonnen gebied kent. Je hebt niet steeds het gevoel dat je in andermans voetsporen treedt.

Als kunstvorm staat het medium nog in zijn kinderschoenen. Wie weet wat er allemaal nog mee gaat gebeuren. Misschien sterft de strip wel uit door al dat computergedoe. Weet je wat het is met dit medium: het vraagt om een zeer gedreven individu, iemand die er werkelijk al zijn tijd in steekt en er waarschijnlijk al jong mee begint. En het is veel meer werk dan gitaar spelen of het schrijven van een boek. Volgens Spiegelman ben je eigenlijk veroordeeld met je dubbeltalent.

Omdat het tijd kost om er achter te komen hoe je zowel een goede schrijver als een goede kunstenaar kunt zijn. Als je enkel oorlogsverslaggever was geweest, had je al wel twintig keer zoveel boeken kunnen maken!

Dat is waar, maar ik ben erg blij dat ik doe wat ik doe. Want ik weet dat de mensen die mijn werk lezen anders nooit over Bosnië zouden lezen. Omdat het een strip is, is het toeganke-

ONDER - Oosterse gastvrijheid in *Palestine*.

Her mother, meantime, is experimenting on me with new variations on the concept of tea...
With each glass she increases the proportion of sugar. I'm trying to be polite, but my throat is searing...
And she keeps piling it in! The sugar can't possibly dissolve!
Finally, I have to protest: "May I have more tea in my sugar?" And my friend restrains her mother's hand...
In the morning, the radio informs us that three Israeli soldiers were hacked to death last night just over the green line from Jenin.
I'm supposed to meet someone in Jenin at 11.. but the radio report isn't clear. has the army closed Jenin? Can I get into Jenin? Will I be able to get out?

Stripreportage over Irak?

Joe Sacco bevindt zich momenteel in de Gaza-strook en is moeilijk bereikbaar. De grote vraag is natuurlijk of hij in een nieuwe strip de oorlog in Irak aan de orde stelt. Hij bevindt zich tenslotte opnieuw in het Midden-Oosten, maar is zelfs voor zijn uitgever te moeilijk bereikbaar om een antwoord te kunnen geven. Zijn Amerikaanse collega Ted Rall heeft wel plannen. Hij maakte vorig jaar het strip-journalistieke verslag To Afghanistan and Back *(zie ook* www.rall.com*). De veertigjarige cartoonist Rall was in opdracht van het New Yorkse weekblad* The Village Voice *naar Afghanistan afgereisd, waar hij onder gevaarlijke omstandigheden verslag deed van de oorlog. In een interview met* Vrij Nederland *vertelde hij dat er plannen in de maak waren om ook naar Irak af te reizen. Navraag bij Rall leert ons dat voor dat laatste op dit moment helaas geen financiën voorhande zijn. RS*

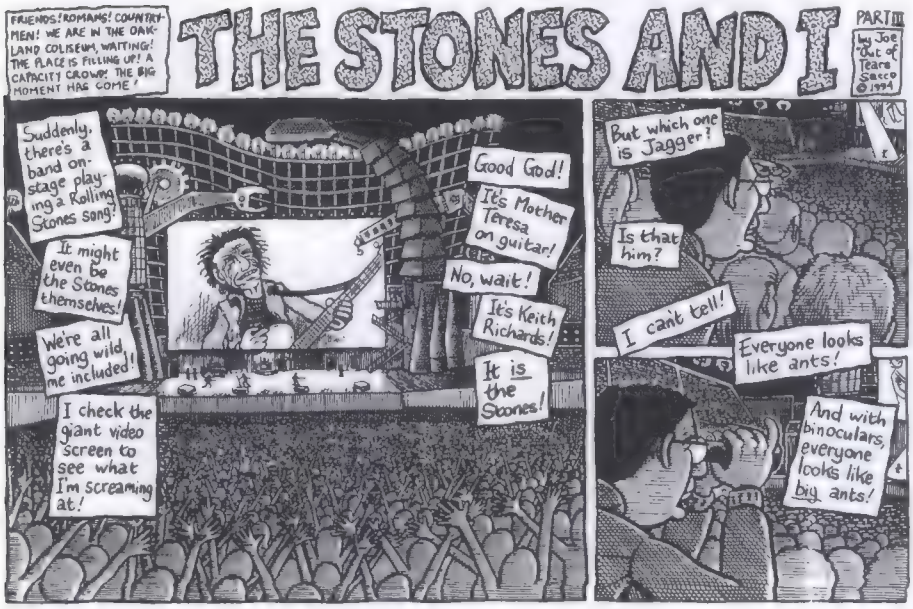
FRIENDS! ROMANS! COUNTRYMEN! WE ARE IN THE OAKLAND COLISEUM, WAITING! THE PLACE IS FILLING UP! A CAPACITY CROWD! THE BIG MOMENT HAS COME!
THE STONES AND I
PART III
by Joe Out of Tears Sacco ©1994
Suddenly, there's a band onstage playing a Rolling Stones song!
It might even be the Stones themselves!
We're all going wild, me included!
I check the giant video screen to see what I'm screaming at!
Good God!
It's Mother Teresa on guitar!
No, wait!
It's Keith Richards!
It is the Stones!
But which one is Jagger?
Is that him?
I can't tell!
Everyone looks like ants!
And with binoculars, everyone looks like big ants!

Wat ik eerlijk gezegd het liefste zou doen, is een lang verhaal maken over The Rolling Stones

BOVEN – **I know, it's only rock-'n'-roll, but I like it.**

lijk. Dan kan erg subversief zijn. Ik bedoel, de mensen beginnen eraan met het idee dat het eenvoudig lezen is omdat het zo visueel is en dan zitten ze ineens midden in een conflict.

Waar ben je nu mee bezig?

Ik maak een strip voor uitgeverij Drawn & Quarterly. Die heet *The Fixer*, een journalistieke term voor iemand die voor je tolken kan, een interview voor je kan regelen, een auto, enzovoorts. In de strip is deze ritselaar lid van een paramilitaire bende aan het begin van de Bosnische oorlog. Sarajevo had toen nog geen leger, de stad werd in feite verdedigd door paramilitaire bendes en een paar politie-eenheden. Die bendes waren vaak gegroepeerd rond kleine criminelen, gitaristen en andere charismatische figuren die krijgsheren werden. Uiteindelijk zette de regering zelf een leger op poten dat, toen de oorlog anderhalf jaar oud was, met veel geweld een einde maakte aan deze bendes.

Ik probeer het verhaal te vertellen door middel van een kerel met een zeer twijfelachtige reputatie. Ik mag hem wel – tegen mij was hij erg aardig – maar het is een harde, onsympathieke vent. In 2001 ben ik naar Bosnië teruggegaan en heb ik gelukkig deze man daar weer teruggevonden. Ook heb ik toen een generaal geïnterviewd en een hoofd van de inlichtingendienst. Ik wil het gebeuren vanuit het perspectief van de regering in beeld krijgen.

En weet je al wat je hierna gaat doen?

Ik wil weer iets met het Midden-Oosten doen. Eerlijk gezegd zou ik het liefste een lang verhaal maken over *The Rolling Stones*.

Nou, je hebt jezelf nu al zo lang met Mick Jagger-lippen getekend dat het nu wel eens tijd wordt daarvoor!

(*lacht*) Ja, dat *Stones*-project is iets wat ik verschrikkelijk graag wil doen.

Dit is een bewerking van het interview uit **International Journal of Comic Art** ***(4e jaargang, nummer 2, najaar 2002). Mark David Nevins is 'correspondent New York' voor het Zwitserse stripinformatieblad*** **Strapazin** ***en maakte de afgelopen jaren deel uit van het uitvoerend comité van de International Comics Arts Conference (ICAF).***

mark.nevins@stripschrift.nl

IF I WAS 24 AND LIVING LIKE THIS, I'D BE ADMIRED AS A "FREE SPIRIT," A "BOHEMIAN." BUT AT AGE 34, WITH SHOE SOLES LOOKING LIKE SWISS CHEESE AND GANGRENE SPREADING UP MY FOOT, "LOSER" IS THE WORD THAT COMES TO MIND...
STILL, I'M AN OPTIMIST AT HEART...
MY OTHER SUITS A SAFEWAY
Whatever happens, I intend to plod through till the bitter end, to hang on to my self-respect and stave off the ignominy of parental or UN intervention...
NO THANKS, MOM, I'M DOING FINE
COUGH *HACK* *WHEEZE*
I THINK MY BIG BREAK'S JUST AROUND THE CORNER...

RECHTS – **Sacco overpeinst zijn carrière.**

Algemene informatie over Joe Sacco is te vinden op ***www.fantagraphics.com***, de website van zijn huisuitgever. De vernieuwde website ***www.drawnandquerterly.com*** geeft alvast een zeven pagina's tellend voorproefje van *The Fixer*. Wie benieuwd is naar de in het interview aangehaalde en door Sacco geadoreerde Basil Wolverton kan een kijkje nemen op ***www.hollywoodjesus.com/wolverton01.htm***

JOS COLLIGNON

HEIHO HEIHO HET LAND VERANDERT ZO

Zijn beste tekeningen uit de Volkskrant

In de boekhandel € 12,50

www.deharmonie.nl

PETER DE WIT

SIGMUND TIENDE SESSIE

Jubileumalbum van de meest gevreesde psychiater van Nederland

In de boekhandel € 8,15

www.deharmonie.nl

GUMMBAH

ECHTE NACHTEN STUGGE VACHTEN

In de boekhandel € 9,-

www.deharmonie.nl

PETER DE WIT & HANCO KOLK

LIFESTYLE: S1NGLE

Nieuw album van deze populaire strip-singles

In de boekhandel € 9,50

www.deharmonie.nl

titeuf

De supergekuifde

De meest spectaculaire doorbraak in de stripuitgeverswereld van de laatste twintig jaar luistert naar de naam Titeuf. Met een recordoplage van 1.400.000 exemplaren verpulvert dit ogenschijnlijk onopvallende stripventje de verkoopcijfers van *Asterix* en *Lucky Luke*. De Zwitsere tekenaar Zep - ondertussen miljonair - kan terugblikken op jeugdromans, een eigen Gameboy-game, een tekenfilmserie en onstuitbare mond-tot-mondreclame. Een gesprek met de maker over zijn autobiografisch getinte gagreeks.

De ene teleurstelling volgde de andere op. Vóór 1992 liep de nu 35-jarige *Philippe Chappuis* met zijn tekeningen onder de arm zowat alle uitgevers af, op zoek naar een beetje erkenning. Die bleef achterwege. Goed, er was dat contract als zeventienjarige met *Femmes d'Aujourd'hui* waarvoor hij wekelijks een pagina *Victor* tekende, maar Chappuis had andere interesses. 'Weet je, ik heb altijd de behoefte gehad om deze maatschappij humoristisch te benaderen, zodat ik me tenminste wat beter kon voelen,' begint de Zwitser. 'Via mijn tekeningen en verhalen wilde ik de echte wereld laten zien. Vaak sneed ik thema's als vervuiling, racisme of werkloosheid aan - thema's die leven onder de mensen en thema's die zeker de omgeving vertegenwoordigden waarin ik opgroeide. Maar de uitgevers die ik benaderde lieten telkens weten niet van die attitude te houden. Mijn stijl zou te droefgeestig zijn, te sentimenteel, ook al overgoot ik mijn werk met een humoristisch sausje. Mensen lezen nu eenmaal strips om weg te dromen, was hun argument. Ze gingen er bovenal van uit dat kinderen afgeschermd moesten worden van de realiteit. Erger: kinderen zouden zelfs willen dat we hen hielpen ontsnappen uit die echte wereld.' Chappuis, later eigende hij zich het pseudoniem Zep toe naar zijn favoriete popgroep *Led Zeppelin*, zag het anders en hield zijn poot stijf. Hij voelde zich

DOOR GEERT DE WEYER

stripheld

onder meer geruggensteund door een grootmeester als *Gotlib*, wiens humor weliswaar harder is dan de zijne, maar die hij roemt omwille van het feit 'dat ook hij niet bang is om de realiteit te tonen en durft te lachen om het leven'. Zep herinnert zich een grappige anekdote met Gotlib die de Franse stripscene illustreert en onderstreept. 'Ik ontmoette hem op een stripfestival waar we beiden werden gevraagd te signeren. Eén van de eerste dingen die hij me zei was op de tafels van de realistische tekenaars te letten. Daar werd gelachen, gefeest, plezier gemaakt. Iedereen glimlachte. Toen moest ik de humoristische auteurs in de gaten houden. (*glimlacht*) Werkelijk, niemand lachte, het was een saaie doodse aanblik en iedereen was verzonken in zijn eigen gedachtegoed. 'Waar is de realiteit het meest vertegenwoordigd?,' vroeg Gotlib me cynisch glimlachend.'

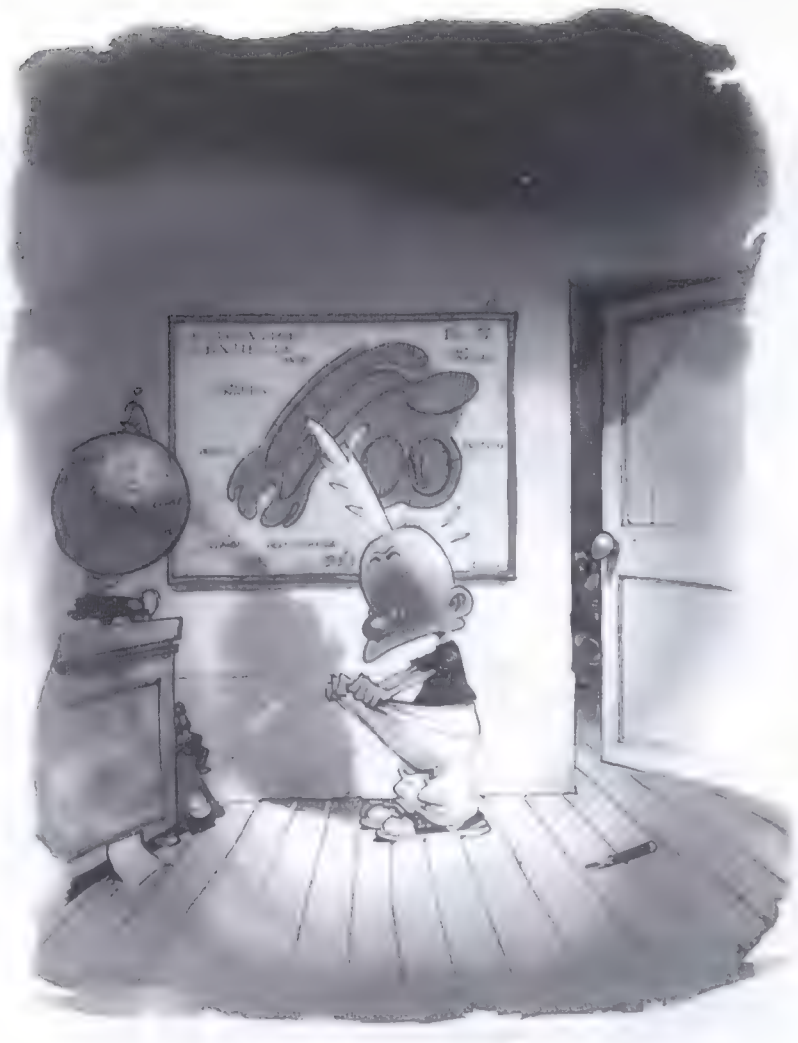

BOVEN - Titeuf heeft het veel over seksualiteit, maar de daad zelf daar is ie niet mee bezig.

De geboorte van Titeuf

Zep bleef dus volharden in zijn boosheid en toen hij begin jaren negentig plots in alle achteloosheid een jongetje met de bek van een breedbekkikker en een gigantisch lange blonde kuif in zijn schetsboek wist te krabbelen, was Titeuf geboren. 'Dat ventje was ik,' zegt Zep. 'Zijn leefwereld was de mijne, wat hij zei kon zo uit mijn mond komen. Ik ben daarna meteen begonnen om mijn eigen kinderjaren op papier te zetten, mijn eigen anekdotes en die van mijn vriendjes Manu en Zigo. Het is zeker autobiografisch getint, maar het grote verschil tussen Titeuf en mezelf als kleine jongen, is dat Titeuf meer durft. Ik daarentegen was vroeger te verlegen, te stil om de dingen te doen die hij doet. Mijn persoontje vind je dan ook vaak terug in zijn vriendjes als Manu of Hugo.'

Het succes van Titeuf is er één van lange adem. Eerst verscheen de kleine anti-held nog in het blad *Sauve Qui Peut*, maar al snel wordt het opgepikt door uitgeverij Glénat, die Zep meteen een contract onder de neus duwt. Maar Glénat was voorzichtig. Daar waar het eerste album nog in een oplage gedrukt werd van een schamele achtduizend, lag de Franstalige oplage van het negende deel - *De wet van de Speelplaats* (in Nederland deel 8), aanzienlijk hoger. Op 1.400.000 exemplaren om precies te zijn! De immense populariteit van de tekenfilmserie, waarvan de eerste 78 afleveringen na de Franse zenders France 3 en Canal J nu ook de andere Europese landen aandoet (in Nederland zendt de KRO *Titeuf* uit op zaterdagochtend), zal die verkoop wellicht nog eens extra stimuleren. En er is nog meer goed nieuws voor de Zwitserse middertiger; begin vorig jaar zag een door *Logistix Kids Paris* verrichtte studie het daglicht waarbij een groep van 383 kinderen tussen 7 en 14 jaar geïnterviewd werd over hun favoriete personages. Titeuf, alias superkuifje, eindigde daarin boven voetballer Zinedine Zidane en - opmerkelijker omwille van de hype rond de boeken en de aansluitende film - Harry Potter himself.

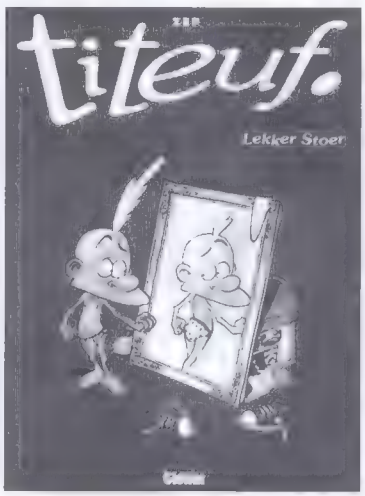

LINKS - Er verschenen tot nu toe slechts 3 albums van Titeuf in het Nederlands bij Uitgeverij Glénat: deel 1 *Vrijen is vies*, 1998, deel 2 *Lekker stoer*, 1998 en deel 8 *De wet van de speelplaats*, 2002. Nog dit jaar worden een aantal andere delen op de Nederlandstalige markt gebracht.

LINKS - Coverschetsen voor Titeuf 6.

RECHTS - Philippe Chappuis.

ERONDER - Nieuwjaarskaart met Titeuf voor Glénat uit 1993.

LINKSONDER - Vaste figuren in *Titeuf*.
Nadia, volgens Titeuf het mooiste meisje op aarde, al is hij slechts nummer 9 op haar lijstje van leukste jongens op school.
Dombo heeft olifantenoren, maar is ook Nadia's beste vriendin en zeker te benijden doordat ze hun geheimen met elkaar delen.
Zijn ouders zijn in alles heel gemiddeld. Beroemd zullen ze niet gauw worden, maar Titeuf vindt ze best wel geschikt.

Concurrenten

In stripland regent het de laatste jaren stripkinderen en waarom zijn Titeuf populairder is dan - pakweg - Kleine Robbe of Cédric, kan Zep niet vertellen. Wel zegt hij geen enkele verwantschap te voelen met de huidige lichting stripbelhamels. 'Het verschil is dat zij gecreëerd zijn door volwassenen in een poging de jonge mensjes te doorgronden en te analyseren,' klinkt het. 'Als ik teken denk ik meer als een kind. Ik ben bij voorbeeld niet Kleine Robbe. Ik ben als kind niet opgegroeid in een wereld waar schooljuffrouwen pin-ups zijn en elk meisje geïnteresseerd is in je piemel, of waar je als klein kind verwoede pogingen onderneemt bij de plaatselijke kiosk seksblaadjes te kopen. (*lacht*) Geloof mij, het zou ontzettend *cool* zijn geweest als ik mijn kinderjaren zo door had mogen brengen, maar helaas ziet de realiteit er helemaal anders uit. Ik heb het over de speelplaats, het eten van de kantine, zweetvoeten en chantage in de klas'

Uiteraard heeft Zep geen antwoord op de vraag waarop het succes van zijn creatie gebaseerd is. 'Maar ik weet wel,' zegt hij met gepaste trots, 'dat *Titeuf* inhoudelijk exact het tegenovergestelde is van wat uitgevers zich voorstellen van een bestseller. Anders dan andere strips is *Titeuf* namelijk niet gemaakt voor een bepaald publiek. Het is geen uitgesproken kinderstrip, noch een uitgesproken volwassenenstrip. Het is noch realistisch, noch onrealistisch. Redenen genoeg dus, voor de heren uitgevers om hun bedenkingen te uiten over deze reeks. Het ontbrak hen, met andere woorden, aan een duidelijke omschrijving van een doelgroep. Bovendien: hoe moesten ze in hemels-

Rond Titeuf is de afgelopen jaren gigantisch veel merchandising ontstaan. Ook sponsorde Titeuf zeezeiler Catherine Chabaud.

naam *Titeuf* catalogiseren en aanprijzen aan hun verdeelcentra? Dus je begrijpt dat uitgevers snel bedankten voor de publicatie.'

Werk naast Titeuf

Rond Titeuf is de afgelopen jaren gigantisch veel merchandising ontstaan. Bekers, schooltassen, balpennen, behang en- kaftpapier, pennezakken, een eigen Gameboy-spel en talrijke verschijningen in McDonalds, brachten een miljoenenomzet voort. 'Ik had er, net zoals Bill Watterson met zijn *Calvin en Hobbes*, voor kunnen kiezen geen merchandising rond Titeuf op te zetten,' verdedigt hij zich meteen, 'maar ik ben veel te geïnteresseerd in het eindproduct. Ik wil dat echt allemaal in ontwikkeling zien gaan. En als ik dan zo'n Gameboy of een schooltas zie, dan ben ik enorm opgewonden. Ik eh... kick er zelfs op. Dus verwacht van mij niet dat ik het tegenhoud.' Voor het geld hoeft Zep het zeker niet te laten, want naast de reeds vijf miljoen verkochte stripalbums, was alleen al de aanpassing van stripheld Titeuf naar een jeugdroman (uitgeverij Hachette) goed voor een afzet van ruim een miljoen exemplaren en zeven delen. Zep zou het zich makkelijker kunnen maken wanneer hij zijn tekentempo opkrikt om jaarlijks meer dan één *Titeuf*-album op de markt brengen. Daar past hij echter voor. 'Ik tracht weliswaar één album per jaar te maken, maar er zijn andere projecten die me evenzeer na aan het hart liggen.' Zep doelt op het in eigen beheer uitgeven van geïllustreerde boeken of albums, die vaak de oplagegrens van 500 niet eens overschrijden. Eveneens staat op dat 'zijspoor' muziek centraal. Zo ontwikkelde hij niet alleen de covers van zijn eigen muziekgroep *Zep 'n Greg* (zoals Rock 'n Roll) of verzorgde hij het gehele visuele concept alsook verpakking van Jean-Jacques Goldmans laatste cd *Chanson pour les Pieds*, maar liet hij zijn voorliefde voor muziek(concerten) ook blijken in de strip *Harde muziek en doffe ellende* (Dupuis, 1999), waarin hij de typische (persoonlijke) verschijnselen bij rockconcerten, zoals *stagediven*, kokerkijken tussen hoofden en schouders van toeschouwers, en idolen zien afgaan bij een *live*-optreden alsmede geslaagde karikaturen van artiesten als Springsteen of Mick Jagger wist op te tekenen. Die reeks doet het minder goed zegt hij, maar gevraagd naar de oplage rolt er toch weer, zij het schuchter, het getal vijftigduizend over zijn lippen. Uitgevers wrijven zich voor minder in de handen. En naast die reeks is er ook nog een reeks die je 'Titeuf na de puberteit' zou kunnen noemen: *Meisjes met pit*. 'Titeuf zelf zal ik nooit ouder laten worden, want dan wordt het een adolescent en de enige obsessie die hij dan zal hebben is seksualiteit. Nu spreekt Titeuf er wel veel over, maar dat is vooral omdat hij er interesse in heeft. Maar de daad zelf, nee, daar is ie niet mee bezig. Dat schrikt hem zelfs af. Zelf wil ik er wel over spreken. *Meisjes met pit* is zo'n reeks waarin alles over verliefdheid en tienerseks ter sprake komt. Er zijn veel ideeën over seks, en het is belangrijk er veel over te praten, vind ik.'

Om dat te stimuleren verscheen *Le Guide de Zizi Sexuel*, een volgens critici baanbrekend boek dat hij samen met Hélène Bruller schreef en een antwoord wil bieden op lastige vragen over liefde en seks die kinderen tussen 9 en 13 jaar zich kunnen stellen. Ook hiermee schoot Zep opnieuw midden in de roos: van het boek gingen tot nog toe zo'n 450.000 exemplaren over de toonbank. Anno 2003 mag u bovendien flink uw best doen niet in het aangezicht van superkuifje te staren. Hij is alom vertegenwoordigd in de Franse McDonalds en prijkt nog tot eind 2003 als mascotte op affiches van de organisatie Handicap International. In Nederland is eind 2002 flink geadverteerd met levensgrote posters op zeer veel treinstations. En u maar denken waarom u dat ogenschijnlijk simpele snotjoch niet zelf uit uw tekenpen had kunnen wringen.

LINKSBOVEN - Titeufs dromen en dagelijkse leven willen nog wel eens verschillen.

RECHTSBOVEN - Vaste figuren in *Titeuf*.
Manu is Titeufs beste vriend en heeft overal een oplossing voor - doordat hij een bril draagt - zoals hoe je bloemetjesbehang moet overschilderen om chocoladevlekken te verbergen.
Hugo weet weinig van wiskunde maar alles van meisjes.
Titeufs juf is oerlelijk en ziet helaas nooit zijn kwaliteiten.

Meer info over Titeuf is te vinden op de site van de uitgever: *www.glenat.com*. Op *www.auracan.com/Interviews/Zep/Zep.html* en *membres.lycos.fr/cerutti/titeuf/presentiteuf.htm* is een interview met Zep en een bio- en bibliografie van de tekenaar te lezen. Meer Nederlandstalige info via: *www.dalton-vatel.nl/frans/eersteklassen/titeuf.htm*

geert.de.weyer@stripschrift.nl

DE TIEN GEBODEN
DE TIEN GEBODEN · I · HET MANUSCRIPT · GIROUD - BLUE
DE TIEN GEBODEN · II · DE FATWA · GIROUD - DE VITA
DE TIEN GEBODEN · III · DE MEDICUS · GIROUD - CHARLES
DE TIEN GEBODEN · IV · DE EED · GIROUD - TBC
DE TIEN GEBODEN · V · DE WRAAK · ROCCO - GIROUD
DE TIEN GEBODEN · VI · DE RUIL · MOUNIER - GIROUD
DE TIEN GEBODEN · VII · DE AMERIKANEN · GIROUD - LUGUY
DE TIEN GEBODEN · VIII · DE JAMBE · GIROUD - ROLLIN
DE TIEN GEBODEN · IX · DE PROFESSOR · GIROUD - LAMIRAND
DE TIEN GEBODEN · X · DE LAATSTE OORD · GIROUD - IRAÏ

Het is volbracht. In januari 2003, twee jaar na de verschijning van het eerste deel, brengt uitgeverij Glénat de twee afsluitende albums uit van de serie De tien geboden. Één gebod per deel en ieder deel een andere tekenaar. Ook de hoofdrolspelers en de historische achtergronden lopen uiteen in de tien afleveringen die zich elk zelfstandig laten lezen. De bedenker en schrijver is steeds dezelfde.

Frank Giroud (Toulouse, 1956) heeft reeksen op zijn naam staan als *Jackson*, *Louis Ferchot*, *Missouri*, *Mandrill*, *Pieter Hoorn*, *Louis la Guigne* en *Taïga* en albums als *Het ibismeisje* en *'Vergeten' in Annam*. Hij schrijft strips sinds eind jaren '70, maar zijn grootste succes tot nu toe is ongetwijfeld *De tien geboden*.

Niet de traditioneel christelijke geboden, maar een door de historicus Giroud zelf verzonnen afleiding daarvan spelen de hoofdrol in de reeks. Hij heeft daarin geprobeerd de joodse, christelijke en mohammedaanse tradities te verenigen en zo een boodschap van verdraagzaamheid over te brengen. 'Een hachelijke onderneming die een grondige voorbereiding vereist,' laat Giroud weten in de opdracht van het tweede deel: 'Ik ontleende mijn informatie aan erkende historische werken en de koran zelf.'

Wat vooraf ging

Een deelnemer van Napoleons Egyptische expeditie ontdekt in de woestijn tien geboden die worden toegeschreven aan de profeet Mohammed. Ze zijn geschreven op een schouderblad van een kameel en vormen de basis voor de vroeg negentiende eeuwse roman *Nahik*, een met mysterie omgeven boekwerk dat de verschillende bezitters in onaangename verwikkelingen stort.

Het eerste album speelt zich af in 2001. Als een medewerker van een uitgeverij het originele manuscript van *Nahik* in handen krijgt vertaalt hij het en pretendeert hij de schrijver te zijn.

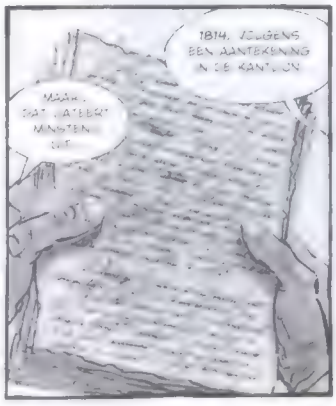

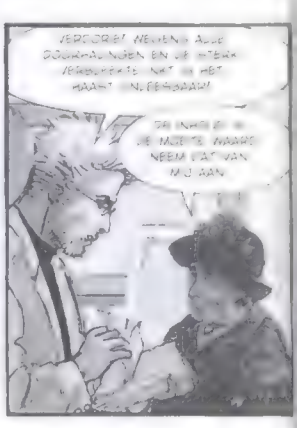
VERSCHRIFT NEVENS ALLE DOORHALINGEN EN DE INTERLINEAIRE VERBETERINGEN NIET OP HET HAART NA EERSDAAN!
DE KNAAP IS DE MEESTE WAARD NEEM HAT VAN MIJ AAN.

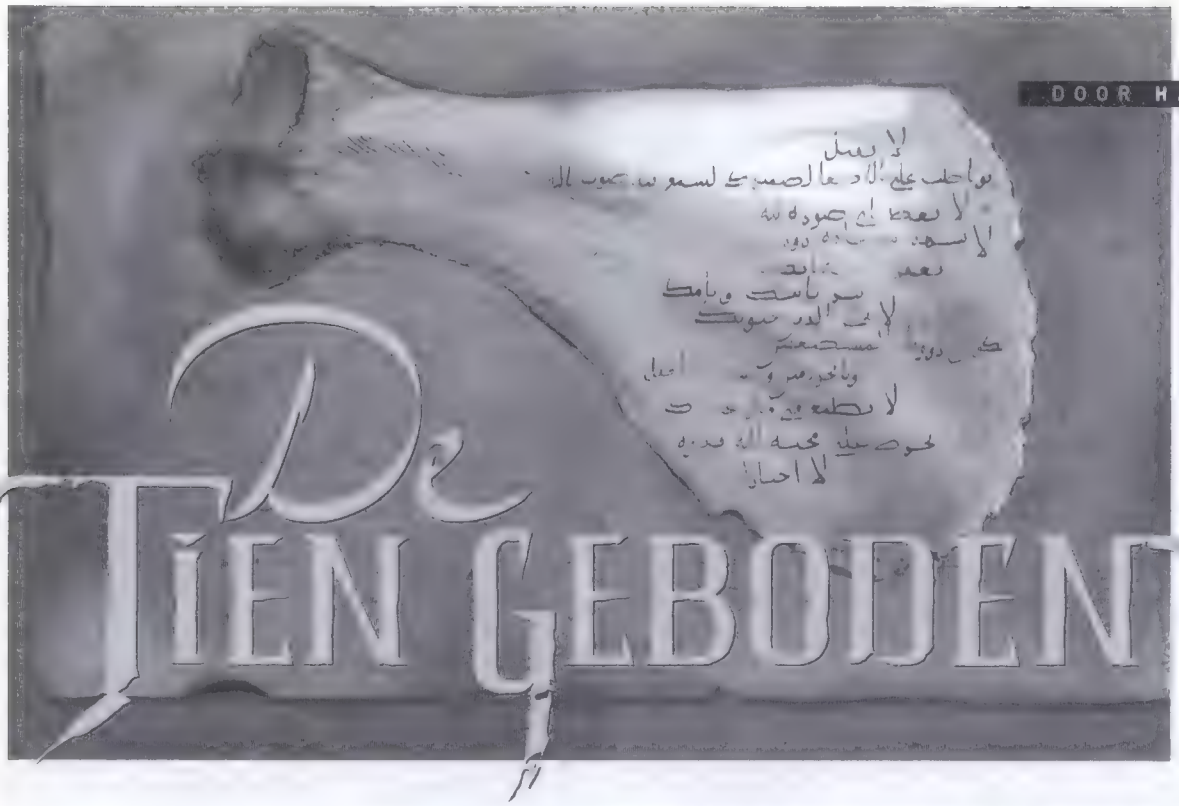

De Tien Geboden

DOOR HARRY WIBIER

LINKS - De tien geboden op het schouderblad van een kameel.

Zijn zogenaamde debuutroman wordt een groot succes, maar stort hem in een web van intriges dat hem tot een moordenaar zal maken. Vanaf daar loopt de serie terug in de tijd naar de oorsprong van *Nahik* en het schouderblad met de tien geboden. Deel twee vertelt over een moslimextremist die twijfelt als hij de felbegeerde kans krijgt een vijand van de islam te vermoorden; het beoogde slachtoffer blijkt een zachtmoedige en wijze man die mede dankzij *Nahik* meer lijkt te weten van de waarheid dan de hardvochtige imam. Aflevering drie speelt zich af in 1958 en draait om Griekse iconen. Wellicht de mooiste episode van de reeks is het vierde waarin een pastoor een valse eed aflegt en daardoor op gruwelijke wijze moet betalen voor andermans oorlogsmisdaden. Het menselijk leed zet door in het volgende deel als een jongen in 1922 verliefd wordt op de dochter van de beul van zijn familie. Het zesde album draait om een babyverwisseling aan het einde van de negentiende eeuw op een boot naar New York. Bovengenoemde karakters komen allemaal in aanraking met het zeldzame boek en de geboden.
De herkomst van *Nahik* komt naderbij in deel zeven waarin een jonge dame in het politiek en sociaal onrustige Frankrijk van 1822 het boek probeert uit te geven. De roman blijkt in het volgende boek te zijn voortgekomen uit een bizarre kwelling die een schrijver zijn psychisch gemankeerde broer aandoet. 'Dit achtste deel vormde in feite het uitgangspunt van de hele reeks,' aldus Giroud in de opdracht: 'Een tijdlang stond het op zichzelf als een one-shot (...). Pas veel later kreeg het de nakomelingen die nu samen De tien geboden vormen.'

ONDER - Sfeerplaten door Faure van een afgelegen plek in de woestijn waar de tien geboden honderden jaren hebben gerust.

IK VOND HET BIJ DE DOOD VAN M'N MOEDER IN EEN OUDE KOFFER. EERST SCHONK IK ER GEEN AANDACHT AAN, MAAR TOEN IK BESLOOT HET TE ONTCIJFEREN...
... ONTDEKTE IK EEN MEESTER-
IK NEEM AAN DAT HET EEN VAN M'N VOOROUDERS IS... MAAR M'N STAMBOOM GAAT NIET VERDER TERUG DAN 1831 EN IK WEET NIET OM WIE HET GAAT. MISSCHIEN DE VADER VAN BENJAMIN... KIJK!

Het slot

De papyrus van Kôm-ombo is de titel van de negende aflevering die zich afspeelt in 1789. Kapitein Eugene Nadal en de archeoloog en schilder Fernand Desnouettes arriveren na een avontuurlijke tocht in de woestijn vol hinderlagen in een heiligdom waar zij het schouderblad met de tien geboden vinden. In het afsluitende deel, *De laatste Soera*, ontsluiert Giroud de herkomst van de tien geboden. Hij gaat terug naar het jaar 652, het moment dat de Islamitische wereld zich opmaakt om een definitieve versie van de Koran op te stellen. Één van de bronnenverzamelaars Tayeb Abou Tayeb merkt dat de speurtocht naar de waarheid niet eenvoudig is; als hij zoekt naar de alternatieve tien geboden zijn er allerlei lieden die hem met geweld van de vondst af willen brengen.
Het is pas in deze laatste episode dat Giroud er echt in slaagt

LINKS - Een medewerker van een uitgeverij krijgt het originele manuscript van *Nahik* in handen.

RECHTSBOVEN - De talentvolle schilder Fernand Desnouettes speelt een belangrijke rol in het negende deel en zijn naam valt in latere afleveringen vanwege zijn fraaie illustraties van Nahik.

RECHTSMIDDEN - Het laatste deel - dat een zwaardere thematiek heeft - kent ook spanning.

RECHTSONDER - In deel vier - dat een echte grafische verrassing kent - moet een pastoor op gruwelijke wijze betalen voor andermans oorlogsmisdaden.

GEHEEL RECHTS - Voor de waarheid komen hele volksstammen in beweging. Franz brengt dit overtuigend in beeld.

een boodschap over te brengen. Waar eerdere delen zich nog lieten lezen als een familiedrama, een oorlogsavontuur of een thriller draait het slot meer om religieuze passie en inzichten. Met name het respect voor andermans overtuigingen en vreedzaamheid vormen de centrale thema's.

Het tekenwerk van Michel Faure (deel 9) en Franz (deel 10) is prachtig gedetailleerd en toch overzichtelijk. Beide tekenaars kozen voor een klassieke en realistische stijl en dat is kenmerkend voor de hele reeks die alleen in het vierde deel een echte grafische verrassing kent. Faure lukt het beter dan Franz de emoties van zijn karakters over te brengen, terwijl Franz dankzij het gebruik van meer zwart er beter in slaagt een historische atmosfeer neer te zetten. Nu de reeks zijn natuurlijke einde heeft gevonden kan de balans worden opgemaakt: Giroud heeft tien spannende albums gemaakt met tien doortimmerde scenario's. De tekeningen zijn doorgaans weinig origineel, maar wel professioneel en sterk in hun vertelkracht. Er zit eigenlijk geen slecht album in de serie en ieder deel heeft een bijzondere eigenheid. Jammer is dat Giroud in acht albums de kans niet helemaal heeft weten te benutten om zijn thema enige zeggingskracht te geven en het alleen maar heeft gebruikt als een kapstok om een spannend verhaal aan op te hangen. En dat is precies de reden waarom het tiende deel één van de boeiendste van de reeks is. Maar de andere albums kennen andere kwaliteiten, bij voorbeeld op het gebied van spanning, regie of tekenwerk. Laat er dus geen twijfel over bestaan: *De tien geboden* is een topreeks.

De tien geboden 9
De papyrus van Kôm-ombo

Giroud & Faure
Glénat 2003
ISBN 90-6969-346-0
Prijs €11,95
56 pagina's, kleur, h.k.

De tien geboden 10
De laatste soera

Giroud & Franz
Glénat 2003
ISBN 90-6969-347-X
Prijs €11,95
56 pagina's, kleur, h.k.

GEBOD	ALBUMTITEL	TEKENAAR
1. Gij zult niet doden	*Het manuscript*	Joseph Béhé
2. Gij zult naar uw geweten blijven luisteren om daarin de stem van God te horen	*De fatwa*	Giulio De Vita
3. Gij zult u geen enkel beeld van God maken	*De meteoor*	Jean-François Charles
4. Gij zult geen valse getuigenissen afleggen	*De eed*	TBC (= Tomaz Lavric)
5. Gij zult uw vijanden vergeven	*De wreker*	Bruno Rocco
6. Gij zult uw vader en uw moeder eren	*De ruil*	Alain Mounier
7. Gij zult uw dierbaren niet bedriegen	*De samenzweerders*	Paul Gillon
8. Gij zult liefdadigheid betonen aan de zwakken, de noodlijdenden en de armen van geest	*Nahik*	Lucien Rollin
9. Begeer nooit andermans goed	*De papyrus van Kôm-ombo*	Michel Faure
10. Gij zult anderen de liefde tot God bijbrengen door uw voorbeeld en niet door geweld	*De laatste soera*	Franz

Kijk vooral op de Franstalige pagina van de uitgever (*www.glenat.com*) onder de rubriek met stripboeken, waar een uitgebreid dossier is opgenomen met informatie over de verschillende delen van *De tien geboden* (*Le Décalogue*) en de betreffende auteurs. Ook is er wallpaper en allerlei andere informatie beschikbaar.

harry.wibier@stripschrift.nl

[BITS & PIECES → BEELD]

Bij de vernissage van de nieuwe Stripschrift was ik fijn uitgenodigd door beide uitgevers. Arco en Hennie deden de voorstelling en ik zat prinsheerlijk tussen de stripmakers op de derde rij. In de bijkeuken van de Rotterdamse bibliotheek. Gezellig etablissement. Diverse sprekers lieten tekeningen zien of spraken aardige woorden. Het was een reuzenmiddag.

Maar één van de sprekers trok toch even de venijnige aandacht. Manuel Kneepkens. Al jaren getart door het socialistische establishment van Rotterdam gaf dit onafhankelijk gemeenteraadslid een fraai relaas over de tot-stand-koming van het om de hoek staande beeld voor Marten Toonder.

Manuel had het plan opgevat om in het kader van 'Rotterdam, Culturele hoofdstad van Europa' een beeld neer te laten zetten voor de geboren Rotterdammer Toonder. Alsof geboren worden een verdienste is. Marten heeft ook aan het Frederiksplein in Amsterdam gewoond tegenover de plek waar nu de Nederlandse bank staat. Geld speelt geen rol. Dus had het ook daar kunnen staan. Net zo'n kul-argument als de geboorte in Rotterdam. Maar politiek is ook ondoorgrondelijk.

Dat geboren zijn was dus een motief om de altijd dwars liggende plaatselijke politiek wind uit de zeilen te nemen. Er dreigde zowaar een meerderheid in de gemeenteraad voor het beeld te zijn. Toen begon de ellende pas goed.

De wethouder van linkse komaf Kombrink vond elke aangedragen plek niet goed. Te dicht bij het gemeentehuis, te ver, te diep, te hoog, enzovoorts. Hij wilde gewoon geen beeld voor een heer met geld in een dikke ruiten jas. Dat laatste klopte goed. Want ook de kunstenaars met de opdracht wilden geen ruiten jas. Die waren inmiddels bezig een tegen windkracht negen bestand beeld te ontwerpen. De uithoek waar het uiteindelijk mocht staan is namelijk een beruchte windvanger. Kombrink was door de culturele bocht.

Maar nieuw gevaar diende zich aan. De vele blaaskaken die het erfgoed van Toonder uit eigen belang bewaken, gingen dwars liggen. Dat zijn mensen die menen dat je alles naar je hand moet zetten in deze wereld. Dat zij regeren over wat goed is met werk van anderen.

Rotterdam. Waarom kapitein Walrus dan in het beeld? Vader Toonder was een Rotterdamse zeebootbaas. O ja, dat kon wel. Maar Bommel moest er ook in. Dus kwam Wammes Waggel. En de jonge Heer Poes. Maar geen Bommel. Die kreeg een ruiten bolletje bovenin.

Zo liep lange tijde de discussie over een kunstwerk. En over de hoofden van kunstenaars. Eerst de politiek. Toen de bewakersclan. En maar leuteren. Doet u nog even een beetje Dickerdack in uw beeld. Of zou u niet eens juffrouw Doddel een plaats willen geven. Wat een bemoeizucht. Door mensen die nul komma nul verstand van kunst hebben. En de kunstenaars maar lijden met hun schepping onder het gezever.

En, waarom meld ik u dit hele verhaal? Dat kwam door de prachtige clou. Manuel was naar het Rosa Spier Huis gegaan. Toonder opzoeken. Die luisterde eens vijf minuten naar het verhaal. En vond toen dat kunstenaars alle vrijheid hebben hun beeld van de werkelijkheid te maken. Het was hun interpretatie van zijn personages. Mooi toch. Je niet bemoeien met de scheppingsuitingen van anderen.

Die hooggrijze man heeft in zijn oude pink meer gevoel voor beeldende kunst dan al die Rotterdamse culturele-hoofdstadbabbelaars en citywerkers samen. Plus in zijn nagel nog meer gevoel dan de trieste bewakersclan. En dat vind ik heel mooi.

Ben Bits

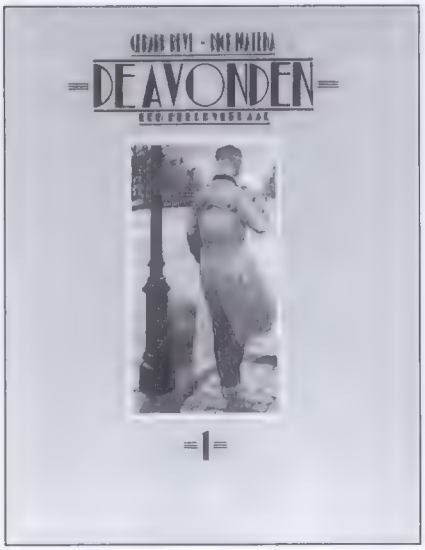

ANGST EN WALGING IN AMSTERDAM

'Het is een eigenaardig boek. Toch gek eigenlijk dat die held zijn eigen niet ophangt. Ik wist allemaal niet dat dat alles in dat boek voorkwam, dat met die moeder en die vader dat is toch wel aangrijpend zeg.' Woorden van **Gerard Reve**, als hij in 1991 de naoorlogse klassieker *De avonden* op de radio integraal voorleest. Een understatement die als waarschuwing op de 53e (!) druk niet zou misstaan. Deze druk is dan de langverwachte albumuitgave van de stripversie door **Dick Matena**, waarover in *Stripschrift 348* al uitgebreid werd bericht. De voorpublicatie in *Het Parool* kreeg al veel aandacht en lof, maar hoe houdt het eerste album zich staande? Een feuilleton krijgt vluchtige aandacht, je bekijkt vooral de tekeningen, maar 84 bladzijden achterelkaar *De avonden* in beeld, dat is de ultieme lakmoesproef. En om de vraag maar direct te beantwoorden: (her)lezing slaat in als een bom. Hoofdpersoon Frits van Egters is een gefrustreerde jongeman die bij zijn ouders woont. Hij ergert zich wild aan hen. We volgen Frits de laatste dagen van het jaar, we zijn aanwezig bij morbide gesprekken met vreemde vrienden, zitten opgesloten in zijn gruwelijke fantasieën en nachtmerries. Matena maakte zijn strip met behoud van de complete tekst, dat is wel bekend. Maar vrijwel nergens wordt de onvermijdelijke overlap van woord en beeld storend. Veel vaker winnen de jeugdherinneringen en de horrorelementen aan scherpte, bij voorbeeld bij het verhaal over de man die door zijn eigen hond wordt opgegeten. Of het door de illustraties komt of door het feit dat in deel 1 de middelbare schoolreünie centraal kwam te staan, de oorzaken van Frits' depressies lijken duidelijker naar voren te komen in de strip: Frits is gesjeesd als gymnasiumleerling, voelt zich hopeloos miskend en verdoet zijn leven met een stom kantoorbaantje. In zijn dromen en gesprekken geeft hij lucht aan zijn vervreemding: Frits tegen de moeder van een baby: 'De zenuwen zijn verkeerd gegroeid. Het zal wel niet lang leven.' En over kanker: 'Het is een heel mooie ziekte'.
De uitvoering is kloek en fraai, de informatie daarentegen allerbelabberst. (Wie is Matena? Wat tekende hij nog meer? De uitgever vertelt het niet!) De herkomst van de vreemde spelling van woorden als 'idille', 'krisanten' en 'zoon' in plaats van 'zo'n') is ook onduidelijk, maar verder mankeert er niets aan dit album, of het moet het vervolg zijn. WM

De avonden 1

Matena & Reve
Bezige Bij 2003
ISBN: 90-234-1056-4
Prijs €19,95
92 pagina's,
zwart/wit, h.k.

Eerst Napels zien...

In korte tijd twee strips over de maffia: *Hellevaart* (Max Allan Collins/Richard Piers Rayner) en het kortgeleden uitgebrachte *5 Is het perfecte getal* van **Igort**. Er zijn overeenkomsten: allebei de strips zijn in zwart/wit en in beide komt de relatie tussen een huurmoordenaar en zijn zoon ter sprake. De verschillen zijn groter. *Hellevaart* is een intelligent gemaakte, tegen de comic aanleunende striproman over de Amerikaanse maffia. *5 Is het perfecte getal* speelt zich af in Napels en kent een melancholische, bij vlagen poëtische sfeer, gloedvol in beeld gebracht door Igort. Deze Italiaanse striptekenaar hanteert een eclectische tekenstijl, past met veel gevoel afwisselingen in licht en schaduw toe en speelt inventief met paginaopbouw en beeldkaders. Tijdens het lezen dringen zich allerlei beelden van andere auteurs op (Pratt, Baudoin, Schultheiss, Munoz & Sampayo), maar het meest spookt *Dick Tracy* van Chester Gould door het hoofd vanwege de verwrongen koppen van de personages.
Igort (zie ook *www.igort.com*) is de auteursnaam van de in 1958 in Cagliari geboren **Igor Tuveri**. In Italië is hij al sinds 1979 actief als striptekenaar. Op zijn palmares staan tevens andere grafische romans, zoals *City Lights* en *Sinatra*. Hopelijk slaat *5 Is het perfecte getal* in Nederland dusdanig aan dat Oog & Blik ook deze strips in evenzo prachtige uitgaven kan uitbrengen. RS

5 Is het perfecte getal

Igort
Oog & Blik 2003
ISBN 90-5492-050-5
Prijs €17,50
176 pagina's,
zwart/wit, s.k.

Misdaad loont niet

Tekenfilms waarvan stripalbums worden uitgebracht: die eer vallen doorgaans alleen producties van Disney te beurt.
De Nederlandse animatiefilmer **Martin-Jan van Santen** (Martian) flikt het kunstje ook. Van zijn succesvolle tv-serie *The White Cowboy* is bij Big Balloon een stripbewerking verschenen. In het album zijn twee verhalen opgenomen: *Indianen in de stad* en *De postkoetsovervallers*. De strip laat zich nog het best typeren als een geslaagde, droogkomische parodie op het westerngenre met de onderkoelde White Cowboy als redder in nood, onder het motto 'Misdaad loont niet'.
Van Santen won in 1994 met zijn cowboyanimatie de studentencompetitie op het Holland Animation Film Festival. Daarna bouwde hij het idee uit tot een serie die vanaf 1998 door de VPRO met veel succes wordt uitgezonden. Hij is op tekenfilmgebied een autodidact en beschikt in Kampen over een eigen studio. Vorig jaar maakte hij een andere animatie voor VPRO's *Villa Achterwerk*: *Bobby's Body*.
Het tweede deel laat nog op zich wachten. Misschien volgend jaar, meldt Big Balloon. Smachtende fans kunnen nog uitwijken naar *www.whitecowboy.nl* RS

The White Cowboy 1

Van Santen
Big Balloon 2003
ISBN 90-5425-637-0
Prijs €6,95
54 pagina's, kleur, s.k.

Gereanimeerde klei

Na drie korte films van een half uur, die al eerder op DVD en video verschenen, zijn de kleipoppetjes van Wallace & Gromit na bijna acht jaar (!) eindelijk weer uit de oude doos gehaald. Na het laatste avontuur A Close Shave, *gemaakt in opdracht van de BBC in 1995, werden Wallace & Gromit opgeborgen, zodat Aardman Animations en veelvuldig Oscarwinnaar* **Nick Park** *zich konden toeleggen op de geslaagde, lange animatiefilm* Chicken Run. *Het succes daarvan heeft filmmaatschappij DreamWorks geen windeieren gelegd en opende mogelijkheden om Parks droom in vervulling te laten gaan: de eerste grote Wallace & Gromit-film. Om een nieuwe groep animators de kans te geven om de verstrooide uitvinder en zijn slimme hond in de vingers te krijgen, maakte de studio tien korte filmpjes van enkele minuten. Op* Cracking Contraptions *demonstreert Wallace met hulp van Gromit tien van zijn geniale uitvindingen. Het moet gezegd worden: Aardman en Nick Park laten wederom zien dat het kleiduo niets van zijn aanstekelijke humor heeft verloren. Vooral de tellyscope (een televisie zonder afstandsbediening die gewoon zèlf naar je toekomt) en de shopper 13 (wandelende boodschappentas met afstandsbediening) zijn absolute hoogtepunten van meligheid en plezier. Helaas nemen de tien filmpjes amper 22 minuten speelduur in beslag. De rest van de 50 minuten totale speeltijd wordt ingeruimd voor een leuke documentaire over het productieproces en aanvullende commercials. Een besliste aanrader voor de fans, die wel moeten uitwijken naar het internet om de aanschaf te doen: deze DVD krijgt namelijk géén commerciële release in de winkel. Te koop via* www.aardman.co.uk, *of goedkoper (± €16) via* www.cd-wow.nl *PvC*

Wallace & Gromit's Cracking Contraptions

Momentum 2002
±50 minuten.
Alle leeftijden

Metaforen en symbolen in expressionistische stijl

Het geluid van rijp

Mattotti & Zentner
Oog & Blik 2003
ISBN 90-5492-044-0
Prijs €24,95
120 pagina's,
kleur, h.k.

Lorenzo Mattotti is een veelzijdig stripmaker, maar hij timmert ook als illustrator aan de weg. Zo maakte hij posters, illustraties voor kinderboeken en covers voor bladen als *The New Yorker*, *Vanity Fair* en *Vogue*. Vrijwel tegelijk met *Het geluid van rijp* verscheen bij Oog & Blik een posterboek met de treffende naam *Posters*.

Voor zijn stripboeken werkt Mattotti vaak samen met scenarioschrijvers. Een aantal keren was Jerry Kramsky zijn partner, onder meer bij *Dokter Jekyll & Mister Hyde*. Hij heeft ook eerder samengewerkt met **Jorge Zentner** voor het in het Nederlands vertaalde *Caboto*. De samenwerking leverde meestal een gelukkige combinatie op van een sterk script en uitnemend tekenwerk. In dit boek is dat niet anders. Het verhaal is dat van een man die door zijn angst voor het dragen van verantwoordelijkheid zijn vriendin kwijtraakt. Tijdens zijn speurtocht naar haar heeft hij een aantal louterende ervaringen, die hem uiteindelijk gesterkt en meer volwassen in het leven doen staan.

Het boek staat bol van metaforen en symbolen. Een voorbeeld daarvan is de kooi, die met angst, verblinding en bevrijding te maken heeft. Een ander treffend voorbeeld is de episode waarin de hoofdpersoon tijdelijk blind raakt bij een bosbrand. Tijdens zijn genezingsproces herontdekt hij zijn zintuigen en tegelijkertijd, doordat hij afhankelijk is van anderen, herwint hij zijn vertrouwen in de medemens. Hij geneest niet alleen van zijn fysieke blindheid, maar ook van zijn psychische verblinding – de afsluiting van werkelijke ervaringen, uit levensangst.

In Mattotti's kleurenalbums is nadrukkelijk de invloed van expressionistische kunst aanwezig. Deze stijl leent zich uitstekend voor uitingen van extreme gevoelens: verwarring, angst, woede, hartstocht en levenslust. Deze emoties staan centraal in het werk van Mattotti. Grote vleermuisachtige wezens met scherpe tanden verbeelden de angsten van de hoofdpersoon Samuel Darko (nomen est omen). Donkere kleuren worden afgewisseld met zachtere pasteltinten, maar met name fel oranje en knalrood springen eruit, net als in eerdere boeken als *Vuren* en *Dokter Jekyll & Mister Hyde*.

De illustraties van Mattotti zijn meer dan gewone striptekeningen; het zijn bijna zelfstandige kunstwerken. Dit wordt versterkt doordat op elke pagina slechts twee grote, rechthoekige, met een dikke zwarte lijn omkaderde tekeningen. Bij elk nieuw blad dat de lezer openslaat ziet hij als het ware eerst vier schilderijen. Telkens staat boven in de tekening een smalle tekststrook, waarin ruimte is voor hoogstens drie regels tekst. De meeste tekst bestaat uit een *monologue intérieure* van de hoofdpersoon, die terugblikt op zijn verleden. Van balloons wordt slechts zeer spaarzaam gebruik gemaakt.

Als je de tekst niet leest, lijken de tekeningen zelfstandig te staan; de overgangen tussen de tekeningen worden vooral bepaald door het verhaal in de tekststroken. De tekeningen geven blijk van een rijke associatieve verbeeldingskracht. Mattotti hecht veel waarde aan de compositie van zijn illustraties, aan lijnvoering en kleur. In *Het geluid van rijp* houden verhaal en beeld elkaar in evenwicht. De hernieuwde samenwerking tussen Mattotti en Zentner heeft dus alweer een prachtig boek opgeleverd. RdV

De uitroeptekens staan voor de volgende waardeoordelen:

!!!!! **grote klasse!**
!!!! **goed**
!!! **redelijk**
!! **matig**
! **slecht**
... **abominabel**

SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK
ERIC
Kleine Berg 33 • 5611 JS Eindhoven
Tel 040 - 2 441 882 • Fax 040 - 2 435 873

Yendor
STRIPWINKEL
Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
Tel: 010 - 433 17 10
Fax: 010 - 411 38 54

Lekker veel actie onder water

Imago Mundi 1:
Op het spoor van Atlantis
Imago Mundi 2:
De schat van de diepzee

Brahy & Corbeyran & Braquelaire
Dargaud 2003
ISBN 90-6793-667-7 (deel 1)
ISBN 90-6793-668-5 (deel 2)
Prijs € 4,99
48 pagina's, kleur, s.k

Met de marktintroductie van twee albums in één keer probeert uitgeverij Dargaud met de nieuwe reeks *Imago Mundi* meteen stevig voet aan de stripgrond te krijgen. Of lezers zich echter onmiddellijk gegrepen voelen door deze nieuwkomer lijkt zeer de vraag.
Het draait in dit tweeluik allemaal om een technisch trio dat met hun bedrijf, Imago Mundi geheten, dankzij geavanceerde apparatuur virtuele reconstructies kan opzetten. Zij worden ingeschakeld voor de mogelijke blootlegging van de resten van de verdron-

Total confusion

De wereld van Edena 5: Sra

Moebius
Casterman 2002
ISBN 90-303-8508-1
Prijs E12,00
64 pagina's, kleur, h.k.

Niets is wat het lijkt in de verhalencyclus van de wereld van *Edena*. **Moebius**, het alter ego van realistisch tekenaar **Jean Giraud**, is de auteur.
Terugkijkend naar eerdere delen in de reeks valt op dat de tekeningen qua kleurencomposities toenemen in kinderlijke schoonheid, terwijl de teksten meer en meer onbegrijpelijk worden. Het lijkt alsof de auteur de lezer in een staat van verwarring wil brengen èn houden. Het verhaal, dat een aaneenschakeling is van droombeelden, zal menig lezer regelmatig op het verkeerde been zetten. Reiziger Stel zoekt zijn geliefde Atana in het stadje Sra dat onderdeel uitmaakt van de wereld van Edena, het legendarische planetenparadijs dat verborgen ligt in het centrum van het heelal. Stel wordt regelmatig omringt door een drietal zwevende hoofden die zonder enige aanleiding constant teksten opdreunen uit een onduidelijk wetboek. Dit maakt het begrijpend lezen er niet gemakkelijk op. Beter herkenbare scènes zijn de verwijzingen naar *Gullivers Reizen* als Stel aankomt vanuit het water op een planeet met kleine mensen en een actie waarin Meester Burg à la Arnold Schwarzenegger in de film *Total Recall* van een berg afrolt. Dit album moet je niet willen begrijpen; je moet het album je laten grijpen. TdK

Stoomcursus WO II-canon

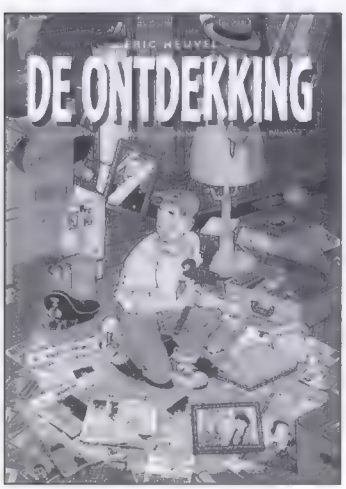

De ontdekking

Heuvel
Big Balloon 2003
ISBN 90-5425-907-8
Prijs €8,95
60 pagina's,
kleur, h.k.

Het mislukte studiehuis heeft een ravage aangericht onder de historische kennis van scholieren. Zelfstudie heeft de plaats ingenomen van feitenkennis, waardoor bij voorbeeld de kennis over de Tweede Wereldoorlog vaak te wensen over laat. **Eric Heuvel** heeft, in samenwerking met de Anne Frank Stichting en het Verzetsmuseum in Friesland, een ambitieuze poging ondernomen om de traumatische jaren 1940-1945 in één stripalbum samen te vatten. Van het album is een handelseditie verschenen, maar het zal ook gebruikt worden op scholen en in asielzoekerscentra.
Kapstok voor het historische verhaal is de scholier Jeroen, die bij zijn oma op zolder spullen uit de oorlog vindt. Dit leidt tot een vertelling van de grootmoeder waarin aan de hand van de ervaringen van haar, haar familie en een bevriend Joods gezin, een breed scala aan gebeurtenissen uit de oorlog de revue passeert. Zelfs de oorlog in Nederlands-Indië en de daarop volgende onafhankelijkheidsstrijd van de Indonesiërs komen aan bod.
Aan het tekenen is duidelijk een grondige research vooraf gegaan. De plaatjes zitten stuk voor stuk vol met details die de goede documentatie laten zien, bijvoorbeeld in de uniformen, de propagandaposters, en de kranten en tijdschriften. Veel tekeningen zijn geënt op bekende foto's uit de oorlog, zoals die van de liquidatie van een collaborateur die de inspiratie vormde voor Harry Mulisch' *De aanslag*.
Het verhaal is volgestopt met informatie, maar blijft niettemin helder. Een klein nadeel van deze beknopte aanpak is wel dat het historische niveau blijft steken op dat van de canon die Loe de Jong in zijn *Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog* heeft opgesteld. Zo is er geen ruimte voor recentere discussies over belangrijke gebeurtenissen, zoals de tactische component van het bombardement op Rotterdam. Ook wordt door de tekenstijl de oorlog vooral mooi weergegeven, en ontbeert het album de rauwheid waarmee bij voorbeeld Jacques Tardi het Franse trauma van de Eerste Wereldoorlog in stripvorm heeft gegoten.
Deze kanttekeningen nemen niet weg dat Heuvel op knappe wijze een enorme hoeveelheid historische informatie in een goed en leesbaar verhaal heeft verwerkt. Met de historische kennis van de lezers van *De ontdekking* komt het wel goed. MvdH

Het verzet nam toe...
Het is een schande wat er allemaal gebeurt!
Wij moeten wat doen!
Je had het gewapende verzet...
Zijn verdiende loon! Die zal geen verzetsmensen meer verraden!
Neegwezen!

Op foto geënte scène: liquidatie van een collaborateur.

ken stad Atlantis, maar zij worden aan de lopende band gedwarsboomd uit onverwachte hoek.
Eric Corbeyran is samen met **Achille Bracquelaire** verantwoordelijk voor het scenario dat aan de ene kant voldoende actiemomenten kent, maar anderzijds door de gekunstelde uitwerking van de karakters geregeld een duwtje kan gebruiken. De auteurs hebben de hoofdrolspelers gelukkig geen onkreukbaar karakter toegekend, waardoor je als lezer wat dichter bij de personages komt te staan. De dialogen zouden daarentegen wat vlotter en spontaner kunnen. Waarom Corbeyran voor **Luc Brahy** als tekenaar heeft gekozen is volstrekt onduidelijk. De achtergronden en vergezichten leveren vaak een fraai beeld op, maar de figuren zijn weinig sprekend en niet consistent. TdK

Oude wijn in nieuwe zakken

3 Maagden 1: Dyane

Boccar & Sylaire
Glénat 2003
ISBN 90-6969-345-3
Prijs €16,75
60 pagina's, kleur, h.k.

Dit is een boek dat opvalt in de schappen. Niet allen vanwege zijn afwijkende vierkante formaat, maar ook door het grote oog dat de potentiële koper vanaf de cover afwezig aanstaart. De aandacht verflauwt niet bij doorbladering, want de met de computer gemaakte tekeningen van drie aantrekkelijke hoofdrolspeelsters geven het boek bij vlagen een levensechte zweem die in fel contrast staat met het decor dat bestaat uit een geavanceerd ruimteschip uit 2069 en het oneindige heelal. Dit boek straalt originaliteit en creativiteit uit en een aangename sciencefictionsfeer.
Het verhaal is daarentegen een feest van herkenning. Arthur C. Clarke beschreef in 1968 in *2001: A space odyssee* hoe een nieuwe intelligente computer een ruimtemissie saboteerde en alle ruimtevaarders op één na om het leven bracht. Dit weerhield de laatst overgebleven ruimtevaarder er niet van om eenmaal aangekomen bij het einddoel op zoek te gaan naar nieuw leven in het heelal. Ook in *3 Maagden* blijkt de technologie die zelfstandig beslissingen neemt de geïsoleerde ruimtevaarders noodlottig te worden; twee astronauten verliezen het leven in de kunstmatig opgewekte slaap terwijl een derde bemanningslid in een kleine sonde afdrijft en zo alle contact met het moederschip verliest. Het lot van de twee overgebleven vrouwen lijkt voorspelbaar...
Dit alles zou zeer vergeeflijk zijn als scenarist **Bernard Sylaire** (=Bernard Hislaire!) en tekenaar **Jean-Louis Boccar** de beleefdheid hadden gehad om Arthur C. Clarke op te nemen in hun uitgebreide lijst met personen die zij bedanken, want dan was dit boek een intrigerende nieuwe bewerking geweest van een tijdloos meesterwerk. Nu is het gewoon ordinair jatwerk. Zou Boccar het weten? HW

Alleen nog verdriet. Waarom?

Als de duisternis...

De Jong & Kuipers & Peerlings
Silvester 2002
ISBN 90-5885-057-9
Prijs €6,99
64 pagina's, kleur, s.k.

Noem het een primeur: *Als de duisternis...* is de eerste officiële gothic-strip die Nederland rijk is. Des te verrassender is de uitgever die zich over dit bloedserieuze doemverhaal heeft ontfermd: Silvester, toch vooral bekend vanwege de vele grote-neuzenstrips in haar fonds met reeksen als *Gilles de Geus*, *Dirkjan* en *Felix Flux*. Maar de Bossche uitgever 'verbreidt zijn horizon met deze bijzondere uitgave', zoals hij het zelf noemt. En bijzonder is *Als de duisternis...* zeker. Dat komt vooral door het krachtige tekenwerk van **Marcel de Jong**. Samen met **Marco Kuipers** is hij gangmaker van tekenstudio Aaarch!, gespecialiseerd in Amerikaans georiënteerd strip- en illustratiewerk. Kuipers assisteerde zijn kompaan De Jong ditmaal door de inkleuring en layout voor zijn rekening te nemen.
Als de duisternis... ademt in alles een gothicsfeer: barokke kopletters, veel Keltische symbolen, pompeuze bladspiegels, maar bovenal het verhaal zelf. Er bloeit een prille romance op tussen de gothic-pubers Vincent en Michelle. Ze gaan samenwonen in een oud huis, waar een raaf zich genesteld heeft op de kroonluchter. Bij Michelle laait een allesoverheersende angst op, die uitmondt in haar zelfmoord. Door verdriet overmand probeert Vincent het mysterie van haar dood te ontraadselen.
Dit verhaal, gebaseerd op een concept van de Duitser Martin Sprissler, wordt verteld in een ritme van slechts enkele plaatjes per pagina. Daardoor heeft het minder om het lijf dan de albumomvang doet vermoeden. De teksten van **Onno Peerlings** zijn een voortdurende *monologue intérieure* van de rouwende Vincent, hetgeen zich vertaald in tenenkrommend proza: 'Alleen nog verdriet. Verdriet en geen antwoorden. Waarom? Domme vraag, zou je gezegd hebben. Redenen zijn er altijd. Maar die hoefde jij nooit te kennen om iets te begrijpen. Ik wel.' Dergelijke weeïge teksten ondergraven de geloofwaardigheid van deze dramatische liefdesgeschiedenis.

De kracht van dit boek schuilt dan ook in de grafische weergave. Marcel de Jong is een avontuurlijke tekenaar die zich uitleeft op grote overzichtsplaten.
Ook de inkleuring is van hoog niveau: Marco Kuipers gebruikt soms zelfs soft-focustechnieken om lichtinval te suggereren. *Als de duisternis...* is een grafisch kunststukje, doordrenkt met obligate gothic-symboliek. JM

[DE BOVENTOON]

Afwisseling van kleur, stijl en werkelijkheid

Metamorfose 1: Een grenzeloze afgrond

Aguilera & Fonteriz
Prestige 2003
ISBN 90-76752-48-6
Prijs €6,99
64 pagina's, kleur, s.k.

De inkijker die het album achteloos doorbladert krijgt het idee met verschillende tekenaars van doen te hebben. Het wisselend gebruik van zwarte en witte kaders, divers getinte achtergrondkleuren en de afwisseling van opvallend fel kleurgebruik met een verrassende terughoudendheid ervan, geeft het de lezer een kijkje in de mogelijkheden van tekenaar **Juan Miguel Aguilera**. Deze Spaanse artiest weet door knap te spelen met kleurgebruik de suggestie te wekken verschillende tekenstijlen te bezitten. Alhoewel in de detaillering van personages en achtergronden ook zeker een wijziging goed is waar te nemen, blijft de basis onveranderd.

Het verhaal op scenario van **Rafael Fonteriz** leent zich goed voor een wisselende toepassing van kleur en stijl. Alles draait namelijk om een aantal moorden die op afstand via het internet lijken te zijn gepleegd. Eenmaal in de virtuele wereld beland, wisselt Aguilera van kleurstijl en kleurkader. De hoofdrolspelers, een doofstomme detective die communiceert via zijn hypertechnische bril en een knappe psychologe komen elkaar via een eigen verhaallijn pas laat in het album tegen en besluiten de oplossing te zoeken in de wereld van *virtual reality*. Daar komt het tot een bloedige climax.

Het geheel komt wat aarzelend op gang en het slotakkoord is wat voorspelbaar; desalniettemin verzorgden de auteurs een welkome nieuwkomer in het Prestige-fonds. TdK

Lulligheid in het kwadraat

Parker & Badger 1: Een duo uit duizend

Cuadrado
Dupuis 2003
ISBN 90-314-2464-1
Prijs €4,20
48 pagina's, kleur, s.k.

Het huidige tijdsgewricht is bepaald onvriendelijk voor werkschuwe elementen als de hiphopachtige Parker. Hij heeft de tactiek om zo snel mogelijk van baan te veranderen tot kunst verheven. Zijn metgezel Badger is een das, maar voelt zich een hond. En wee degene die denkt dat hij een das is. Die krijgt de wind van voren. Badger heeft een dagtaak in het voorkomen van stommiteiten van zijn vriend. Met een groot relativeringsvermogen en leunend op zijn verbale kwaliteiten weet hij het gedrag van Parker meestal binnen de perken te houden. Parker wordt echter een ongeleid projectiel zodra er een vrouw in beeld komt. Onhandig en steeds in staat de verkeerde opmerkingen op de verkeerde momenten te plaatsen weet hij zich onmogelijk te maken. En lukt het hem een keer om een vriendinnetje te imponeren, dan is Badger niet te beroerd hem zijn plaats te wijzen. Gelukkig bestaat het leven niet alleen uit misère. Als het tweetal zich op de scooter in het verkeer stort, lijkt het alsof zij de gehele wereld in hun zak steken.

De humoristische situaties waarin de twee zichzelf terugvinden zijn heerlijk ontwapenend en herkenbaar. Het is vaak lulligheid in het kwadraat, waarin de tekenaar/scenarist zijn publiek een spiegel voor houdt. **Marc Cuadrado**, vanaf 1995 woonachtig in Quebec, heeft als vormgever vooral bij humoristische magazines gewerkt. Bij Casterman heeft hij in de serie *Norma* drie albums uitgebracht. Zijn karikaturale tekenstijl past naadloos bij de stijl van het stripmagazine *Robbedoes* waarin de gags wekelijks worden voorgepubliceerd. RB

[E N V E R D E R]

Alles van Vance 1: Complete verhalen 1962-63 (Vance/Duval/Fernez/Step, Lombard). Onmisbaar voor de echte Vance-liefhebber zijn deze voor het eerst in boekvorm uitgebrachte waar gebeurde verhalen uit het weekblad Kuifje uit het begin van de jaren 60. Vance tekent vooral op scenario van Yves Duval de verhalen van de groten en minder groten der geschiedenis. TdK

Apocalypsemania 4: Trance Fusion (Bolleé/Aymond, Dargaud). De mysterieuze lichtbundels houden de aarde in hun ban. Guru, een Japanse sekteleider, meent de waarheid te hebben begrepen. Hoofdrolspeler Jacob Kandahar heeft in dit wat lugubere deel een ondergeschikte rol. TdK

Biggles vertelt over 5: Saint Exupéry (Durant/Laverdure, Lombard). Chronologische biografie over de schepper van 'Le petit prince'. De klassieke stijl in tekeningen en scenario staat in contrast met de speelse pagina-indelingen. HW

Dragz 3: Apocalypse Dragz (Grojnowski/Corcal, Dupuis). Malle draakjes beleven kolderieke avonturen met hun van gedaante wisselende opa en een huis dat lijkt behangen met levende huid en dus geschoren moet worden. Creatief, grappig en absurd. HW

Falka 2: Het rode kristal (Zanotta, Prestige). Een beetje Axel Moonshine-achtig vervolg. Een onduidelijke zoektocht naar rood kristal en mysterieuze vuurbronnen. Tekeningen oké, dialogen te lang. TdK

Gaël 1: Kabbala (Charlet, Dargaud). Een striptekenaar worstelt met de gewelddadige samenleving als hij klappen krijgt tijdens een demonstratie en zijn vriendin bijna verkracht wordt. Charlet zet het verhaal dik aan met stemmig kleurgebruik, grof geweld, overdreven emoties en manga-achtige tekstloze beeldimpressies. HW

Ghorghor Bey 1 (Ledroit/Froideval, Arboris). Deel één van deze magie-en-bijlen-stripserie behandelt de herkomst van het half-monster Ghorghor die opgroeit temidden van mensen die hem haten. Maar de kleine wordt groot. Wraak! Een aanrader voor de liefhebber van het betere slagerswerk. JB

Halloween Blues 1: De voorspelling (Kas/Mythic, Lombard). Steervol getekend verhaal over een geruchtmakende moordzaak en ingenieuze oplichtingspraktijken. Serie met de potentie om verfilmd te worden. TdK

Hei ho. Hei ho. Het land verandert zo (Collignon, Harmonie). Een bewogen jaar in beeld gebracht via ijzersterke grappen. Sneeu zou het zo gewild hebben. RS

Karaat 1: Uma (Meynet/Yann, Dargaud). Veelschrijver Yann zet een vlotlezend scenario neer dat veel weg heeft van de televisieserie Nikita. Meynet blijft doen waar hij goed in is: mooie vrouwen tekenen. TdK

Kenya 2: Ontmoetingen (Léo/Rodolphe, Dargaud). Léo benadert Jules Verne. Buitenaards leven en een voorwereld rijk staan als groots drama in mooi contrast

→ VALREEP

◆ **Lombard bracht het eerste album uit van de zevendelige serie *Zeven kogels voor Oxford*** (Gau, Zentner/Montecarlo) **rond een soort Inspector Morse in New York City.**

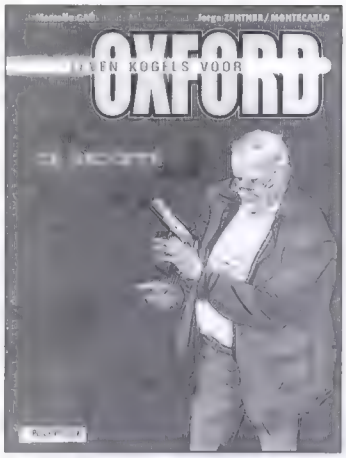

◆ **Bij Continuum verscheen de studie *How to read superhero comics and why*, van Geoff Klock.**

◆ **Uitgeverij Boumaar kwam met eerste delen van twee nieuwe Nederlandse series: *Stanley*** (Willem Ritstier/René Uilenbroek) **en *Nicky Saxx*** (Willem Ritstier/Minck Oosterveer). **De eerste strip wordt voorgepubliceerd in *Suske en Wiske Weekblad*, de tweede in *De Telegraaf*.**

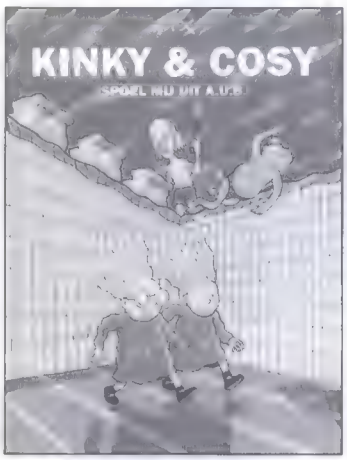

◆ **Prestige pakt eindelijk uit met het eerste deel van de Jules Verne-achtige strip *Docteur Mystère*** (Castelli/Filippucci). **Met een meegesealde index op 'feiten, personen en wetenswaardigheden'.**

◆ **Bij uitgeverij Silvester verscheen *Spoel mij uit a.u.b.*, een nieuw avontuur binnen de serie *Kinky & Cosy*** (Nix).

◆ **Ook vers in de stripwinkel: het tweede deel van de nieuwe *Donald Duck*-avonturen-reeks, waarin eindelijk Nederlandse tekenaars met naam en toenaam in het zonnetje worden gezet. In *De grappigste avonturen van Donald Duck* werden alle verhalen getekend door Mau Heymans.**

tegen klein menselijk leed als ontrouw en verraad. TdK

De laatste profetie 2: De vrouwe van Emesa (Chaillet, Glénat). In dit ongrijpbare historische verhaal dat draait om vergeten bizarre sektes uit de oudheid zijn het met name de indrukwekkende weergaven van het Roomse leven die het geheel lezenswaardig maken. HW !!

Luka 8: De strategie van de krab (Mezzomo/Lapière, Dupuis). Het verhaal van deze zeer geloofwaardige thriller rond moderne mensenhandel steekt sterker in mekaar dan menige Hollywoodproductie. Intelligent amusement. HW

Michel Vaillant. Onuitgegeven toppers 5: Michel Vaillant: Dossier V2001 (Graton, Graton). Twee tamme jaren-zeventigverhaaltjes voor het slapen gaan en één vooruitblik naar de Formule 1 anno nu. Graton bleek zijn tijd ver vooruit. TdK

Mik 2: Ja zusje, nee zusje (De Jager/Sanoma). Deze familiestrip voor weekblad Margriet is eenvoudig in plot en tekenwerk. De Jager slaagt erin om voor deze doelgroep een sympathieke strip te maken zonder truttig te worden. PVC

De onnoembaren 14: Ten noorden van White Sands (Yann/Conrad, Dargaud). Veel personages, uitgebreide tekstblokken en een wisselende verhaallijn laten dit deel niet gemakkelijk lezen. De vermakelijke tekenstijl van Conrad maakt daarentegen veel goed. TdK

De onvoorspelbare: 1 Het raadsel van Na (Maindron, Arboris). Dit album zet het begin neer van een sciencefictionepos dat de lezer gelijk in het diepe gooit. De Aarde is één, verenigd door de universele Centrale. Deze computer regelt alles en iedereen. Mensen kunnen op eigen houtje geen beslissingen nemen. Raadpleging van en goedkeuring door de Centrale zijn essentieel. Deze geordende mierenhoop wordt overhoop gegooid door een ruimteschip met chaotische monniken aan boord die het meisje Na volgen. Fraai geschilderd. JB

Puddingham Palace 3: Het mooiste muurbloempje (Isa, Dupuis). In deze absurde reeks grappen fungeren dieren als hofhouding in een geschift koningshuis. Origineel en toch flauw. HW

Requiem 1: Verrijzenis (Mills/Ledroit, Prestige). Tekenaar Olivier Ledroit ging als een waanzinnige tekeer om het scenario van Pat Mills over demonen, vampiers, echte liefde en kosmische oorlogen die zich afspelen in het hiernamaals spetterend in beeld te brengen. Je zou er om lachen als hij bloed, angstige blikken, schedels en slagtanden niet zo serieus in beeld bracht. Nu is het irritante onzin. HW

Roboboy 1: De supersnotneus (Linthout/Cromheecke, Dupuis). Na jaren weer eens een stripalbum van Luc Cromheecke. Samen met Willy Linthout maakt hij deze gagstrip over een robotje voor onder andere Taptoe. Bij vlagen hilarisch. Jammer alleen dat het album slechts gevuld is met dertig pagina's. Armoe troef, Dupuis! RS

De Rochesters 2: Geen nieuws van Claudius (Wurm/Dufaux, Casterman). Dufaux creëert een mager familiedrama met veel intriges, ontvoeringen en uiteindelijk de dood. GTST op zijn Amerikaans. De klare lijn van Wurm doet voorzichtig denken aan Victor Sackville van Francis Carin. TdK

Sammy 6: Lady 'O' (Jean-Pol/Cauvin, Dupuis). Lady 'O' is het zesde album van tekenaar Jean-Pol. De reeks wordt door Dupuis niet alleen hernummerd uitgebracht, maar heeft ook de toevoeging 'de nieuwe avonturen van'. De formule blijft onveranderd: veel doorzichtige grappen in de lijfwachtenwereld. TdK

Sneeuw 12: Een banale holocaust (Gine/Convard, Glénat). De ontsteking van een virusbom raakt door een ongelukkige samenloop van omstandigheden in handen van een zwakzinnig kind. Genocide lijkt onvermijdelijk. Spannend ondanks de weinig boeiende karakters. HW

Space Mounties 2: De oude man en de ruimte (Guilhem/Veys, Dupuis). Oorspronkelijk getekend door Bodart in het weekblad Robbedoes.Om onduidelijke redenen overgegaan in de handen van nieuwe auteurs en een andere uitgever. Na een teleurstellend eerste deel lijkt dit avontuur meer vorm te krijgen, maar het aardige idee van Canadese mounties in een sciencefictiondecor komt niet lekker uit de verf. Jammer van het fraaie tekenwerk... PVC

Stam & Pilou 4: Het mysterie van de omgekeerde zegel (De Marck/De Wulf, Standaard). De intrige rond een zeldzame zegel rammelt, de tekeningen zijn klunzig en de figuurtjes weten niet te boeien. Wel interessant is de informatie over de zeldzame postzegel; de Dendermonde met omgekeerd centrum. HW

De stem van het volk 2: De vermoorde hoop (Tardi/Vautrin, Casterman). Een album met meerdere lotgevallen van sterke personages die leven ten tijde van de Parijse commune. Tardi brengt ontroerend drama overtuigend in beeld. HW

Zakkenloper en Blasius bij de Taaietenen (Hislaire/Brouyère, Arcadia). Uit dit charmante boekje blijkt dat de maker van Samber twintig jaar geleden al heel goed wist hoe hij zijn lezerspubliek kon betoveren met virtuoos gebruik van zwart en wit. HW

→ AGENDA

AANVULLINGEN? VERTEL HET ONS! STUUR NIEUWS OVER BEURZEN, TENTOONSTELLINGEN OF ANDERE INTERESSANTE STRIPEVENEMENTEN AAN **AGENDA@STRIPSCHRIFT.NL** OF NAAR **POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM**

- **t/m 18 mei** *Expositie 'Retrospectieve Hermann', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 10, Brussel, info: (+32)(0)2-2191980*
- **t/m 31 mei** *Verzamelaarsexpositie 'Jan, Jans en de kinderen', met de collectie van Yann Bakker, Verzamelzaak Piggelmee, Rode Torenplein 7, Zwolle, info: (+31)(0)38-4222910*
- **3 en 4 mei** *Damme Stripfestival 2003, Stadhuis van Damme, info: ahaboekstrip@pandora.be*
- **4 mei** *Boeken- en Stripboekenbeurs, Gebouw 'De Scharen', Breda, info: (+31)(0)413-342009*
- **11 mei** *2e Grote Stripbeurs van Midden Nederland, Euretco Center, Meidoornkade 24, Houten, info: www.strip2000.nl*
- **16 mei t/m 28 september** *Tentoonstelling 'In het kielzog van Horatio Nelson. William Vance' Bruce J. Hawker!', Marinemuseum, Hoofdgracht 3, Den Helder, info: (+31)(0)223-657534 of www.marinemuseum.nl*
- **17 mei** *Jaarlijkse Marten Toonder Verzamelaarsclub, Zalencentrum 'De Vaart', Jacob Barneveldstraat 24, Linschoten, info: (+31)(0)413-342009*
- **18 mei** *3e Strips-, platen- en cd-beurs, Zaal Schijnpoort, Lange Lobroekstraat 34, Antwerpen, België, info: www.stripsmeteenhart.org*
- **21 t/m 31 mei** *Stripboekgeschenkdagen.*
- **25 mei** *1e Stripfestival Sluis, Sluis, info: (+31)(0)117-462147 of eggermont@zeelandnet.nl*
- **6 juni t/m 7 september** *Expositie 'Arnhem Stripstad' van striptekenaars met een binding met Arnhem (onder anderen Jean Dulieu, Hans Kresse en Mark Retera). Historisch Museum Arnhem, Bovenbeekstraat 21, Arnhem, info: (+31)(0)26-3512431*
- **7 juni t/m 1 november** *Expositie Jan Kruis, Gemeentearchief, Coolsingel 91, Rotterdam, info: (+31)(0)10-2434672*
- **15 juni** *8e Regionale Stripbeurs, Denksportcentrum, Robijnstraat 4, Leiden, info: (+31)(0)70-3973668*
- **15 juni** *6e Stripbeurs, Gemeentelijke Sporthal, Kalmthout, België, info: stripkalmthout@hotmail.com*
- **28 en 29 juni** *Megastripfestijn Dordrecht, Scheffersplein/Voorstraat, Dordrecht, info: (+31)(0)78-6142012 of www.stripfestijn.com*
- **16 augustus** *5e Kamper Stripspektakel, Oudestraat (winkelpromenade), Kampen, info: (+31)(0)38-3320997*
- **23 augustus** *Stripfestival Oud-West, Bellamyplein, Amsterdam, info: (+31)(0)23-5362312*
- **30 en 31 augustus** *8e Brabants Stripspektakel, Zaal Valkencourt, Heerkensdreef 15, Valkenswaard, info: (+32)(0)11-661473*
- **14 september** *3e Grote Stripfestival van Mechelen, Cultureel Centrum A. Spinoy, Mechelen, België, info: www.comic-strips.com*
- **20 en 21 september** *3e Cartoonworld, Rijnhal, Olympus 1, Arnhem, info: www.strip2000.nl*
- **4 en 5 oktober** *13e Hasseltse Striptweedaagse, Grenslandhallen, Gouverneur Verwilghensingel 70, Hasselt, België, info:(+32)(0)11-210918.*
- **25 en 26 oktober** *De Stripdagen, Brabanthallen, Diezekade 2, 's-Hertogenbosch, info: www.stripdagen.nl*
- **13 en 14 december** *De Stripgidsdagen, De Warande, Warandestraat 42, Turnhout, België, info: www.stripgidsdagen.be*

Expositie Jan, Jans en de kinderen

Nog tot en met eind mei exposeert stripverzamelaar Yann Bakker zijn collectie *Jan, Jans en de kinderen* in verzamelzaak Piggelmee te Zwolle. Yann, die al ruim 20 jaar strips verzamelt, stelt behalve de reguliere albums ook verschillende reclame-uitgaven, luxe uitgaven en buitenlandse vertalingen tentoon. Uiteraard wordt de expositie prettig aangekleed met een ruime sortering merchandising. TdK

Meer info: Verzamelzaak Piggelmee, Rode Torenplein 7. Zwolle, (+31)(0)38-4222910.

William Vance in Den Helder

Op 16 mei opent William Vance de tentoonstelling over zijn creatie Bruce J. Hawker in het Marinemuseum in Den Helder. Hij maakt speciaal voor deze expositie een beeldje van Hawker. Ook is een aantal olieverfschilderijen te bezichtigen waaraan de tekenaar momenteel werkt en die bedoeld zijn voor toekomstige albums. De in Spanje woonachtige Belg Vance is bezig aan een achtste deel van deze serie, op eigen scenario, dat uitgeverij Lombard ijs en weder dienende op de tentoonstelling presenteert.

In 1985 verscheen *Koers Gibraltar*, het eerste album van *Bruce J. Hawker*. In deze avonturenstrip is hij een luitenant ter zee in dienst van de Britse Marine rond 1800 en, op aanraden van Nelson, een aangenomen zoon van de adellijke familie Hawker. Een eerdere creatie van Vance uit de jaren zestig, Luitenant Howard Flynn, is overigens te beschouwen als een voorloper van Bruce J. Hawker.

De expositie, met als werktitel *In het kielzog van Horatio Nelson. William Vance' Bruce J. Hawker!*, loopt tot en met 28 september 2003. Conservator Graddy Boven — Nelson- en Vance-kenner — heeft er samen met collega's een aantal jaren aan gewerkt. Centraal staan originele tekeningen van *Bruce J. Hawker* (en *Howard Flynn*), al is er ook andere werk van Vance te zien, zoals *Roderik*, *Ringo*, *Ramiro*, *Bruno Brazil*, *Bob Morane* en *XIII*. Bovendien wordt op de tentoonstelling ingegaan op de relatie tussen Bruce J. Hawker en de grote Britse zeeheld Horatio Nelson, waarop de stripheld is gebaseerd. Met behulp van de bruiklenen, waaronder schilderijen, uniformen en schaalmodellen van schepen, uit het National Maritime Museum in Greenwich wordt een link gelegd tussen Horatio Nelson en de strip.

Verder zijn er diverse andere voorwerpen te zien, waaronder een borstbeeld van Nelson uit Kasteel Huis Doorn, en een aantal boeken die handelen over de Britse Marine rond 1800. Hiervan is het boek over de verzonnen zeeheld Horatio Hornblower van C.S. Forrester het meest bekende. Van het Marinemuseum zelf staat een carronade opgesteld. Dit stuk geschut is typerend voor de hoogtijdagen van de Britse Marine rond 1800. RS

Meer info: Marinemuseum, Hoofdgracht 3, Den Helder, (+31)(0)223-657534, of via de site *www.marinemuseum.nl*

→ HET VAK

DEZE RUBRIEK IS BESTEMD VOOR MUTATIES IN HET ROERIGE STRIPWERELDJE, ALSMEDE VOOR MELDINGEN VAN OVERLIJDEN, FUNCTIEWIJZIGINGEN, WISSELINGEN VAN UITGEVER OF DISTRIBUTEUR, VERHUIZINGEN... HIER LEEST U ER ALLES OVER. STUUR MUTATIES AAN **HETVAK@STRIPSCHRIFT.NL** OF NAAR POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM.

› WAARHEEN?

Joost Pollmann, directeur van Stripdagen Haarlem, benut dit Haarlem-vrije jaar onder andere met het organiseren van een stripfestival in Amsterdam Oud-West op 23 augustus. Zie ook de agenda.

Uitgeverij **Silvester** die medio mei het nieuwe stripblad Myx op de markt brengt, heeft inmiddels onder andere de volgende tekenaars gecontracteerd: Henk Kuijpers, Mark Retera, Lewis Trondheim, Hanco Kolk, Andrea Kruis, Marq van Broekhoven en Peter de Wit.

Beursorganisatie **Strip2000** brengt in september het Strip-Boek uit, een gids met adressen van stripuitgeverijen, -winkels, -handelaren, -tekenaars en -verenigingen. Willy Linthout (Urbanus) tekent de cover.

Sinds begin dit jaar heeft Rotterdam er weer een nieuwe stripwinkel bij. **Lezerij Suus** is te vinden aan Ambachtsplein 25 in de wijk Zevenkamp. De winkel heeft een ruim assortiment nieuwe, tweedehands en antiquarische strips. Ook verzorgt zij een nieuwsbrief. Meer info: (+31)(0)10-2867299 of *lezerijsuus@hotmail.com*

Distributeur **Van Ditmar** zorgde voor nogal wat verwarring door in diverse publicaties melding te maken van uitgeverij ERKO als nieuwe uitgever van diverse striptitels van uitgeverij Prestige. Navraag leert dat alles op een misverstand berust. Prestige blijft gewoon Prestige.

› WAARVOOR?

Op 18 december 2002 overleed **Mic Delinx** op 72-jarige leeftijd. Delinx werd in Nederland vooral bekend met zijn serie *De jolige jungle*, op tekst van Christian Godard.

→ WINNEN

Van Eric Heuvel verscheen onlangs zijn nieuwste album *De ontdekking*. Eerder tekende hij op scenario van Martin Lodewijk de serie January Jones, waarvan binnenkort een integrale uitgave zal verschijnen.

Welk beroep heeft January Jones, naar eigen zeggen?

Doe mee met deze prijsvraag en maak kans op één van de vijf albums van *De ontdekking*, beschikbaar gesteld door uitgeverij Big Balloon.

Stuur het antwoord vóór 29 mei 2003 aan:
Heuvel-prijsvraag
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
of naar winnen@stripschrift.nl

Bij meer dan vijf goede inzendingen zal worden geloot. De winnaars maken we bekend in een volgend nummer.Maximaal één inzending per adres; medewerkers van Stripschrift en hun familie zijn uitgesloten van deelname; en discussieren over de uitslag doen we natuurlijk niet.

Uitslag Prijs-prijsvraag Stripschrift 348:

Het album *Persepolis* is gewonnen door **Roelof Goudriaan** (Fairview, Ierland). Hij wist maar liefst 29 goedgekeurde titels van stripalbums met daarin het woord 'prijs' op te sommen. Het album komt met een extra postzegeltje naar je toe, Roelof. Gefeliciteerd!

ADVERTENTIE

Actie voor huidige abonnees

WORD GRATIS ABONNEE OP STRIPSCHRIFT!

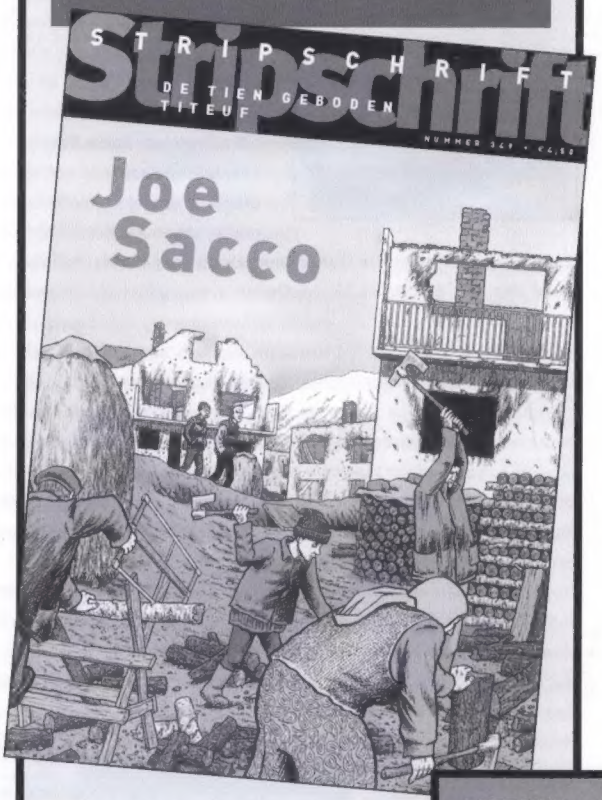

VERDIEN 100 STIFTJES BIJ HET AANBRENGEN VAN EEN NIEUWE ABONNEE!

Een SPECTACULAIRE doorlopende actie voor abonnees!

Als u een nieuwe abonnee aanbrengt verdient u daarmee, nadat deze heeft betaald, 100 Stiftjes. U hoeft slechts uw naam en de gegevens van de abonnee door te bellen **(010-220 10 63)** of te mailen **(uitgever@stripschrift.nl).**
Heeft u 400 Stiftjes bij elkaar gespaard – rustig maar, wij houden dat netjes voor u bij – dan heeft u recht op een ***gratis*** abonnement op het blad voor de periode van 1 jaar (10 nummers).

Voorwaarde: de nieuwe abonnee had de afgelopen twee jaargangen geen abonnement op Stripschrift.

De intentie bestaat dat gespaarde Stiftjes in een later stadium ook kunnen worden ingewisseld voor andere strip-items.

→ STAPELTJE SECUNDAIR

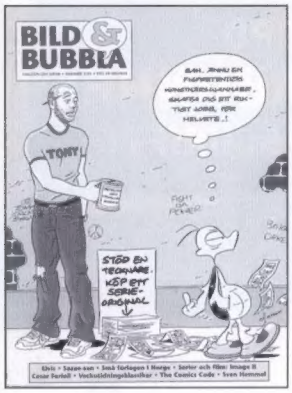

Bild & Bubbla 157
Dit Deense blad dat vier keer per jaar verschijnt, opent nummer 157 met een uitgebreid artikel over tekenaar Tony Cronstam en zijn stripcreatie *Elvis*. Verder onder meer aandacht in dit overwegend zwart/wit uitgevoerde dikke (116 pagina's) magazine voor Disney-tekenaar Cesar Ferioli en *girl power* in de strip met onder andere *Witchblade* en Lara Croft uit *Tomb Raider*. Vermeldenswaard is ook de aankondiging van de ook in Nederland verschenen ingebonden versie van het weekblad *Donald Duck* uit 1953. De Denen kennen dit blad als *Kalle Anka*. TdK
Meer info: Box 51, 232 02 Akarp, Denemarken, of *www.serieframjandet.com*

Brabant Strip Magazine 104 t/m 106
In nummer 104 ruim aandacht voor het afscheid van Marc Sleen en *Nero* in de Belgische kranten. Onder de titel *Terug naar Sleenovia* beschrijft Patrick Vrancken het levensverhaal van Nero vanaf het ontstaan tot aan zijn verscheiden. Een andere Vlaamse knaller krijgt ook de nodige pagina's tot zijn beschikking. Suske en Wiske hebben een eigen rubriek gekregen, voornamelijk leuk voor de liefhebber. Ook leuk, maar erg kort, is het artikeltje over Ferry; dat kan beter. TdK
Naast de talrijke nieuwtjes en recensies heeft de redactie in nummer 105 vooral plek gemaakt voor artikelen over strips uit de Disneystal. Ducktekenares Wilma van den Bosch tekende de cover en mag praten over haar werk voor het Amerikaanse concern, maar vertelt ook onderhoudend over haar eigen strip, *Prinses Aster*. Haar vier pagina's tellende strip voor het Kennemer Gasthuis waarin tientallen stripberoemdheden figureren is ook in dit nummer opgenomen. HW
Steven Dupré's topstrip *Coma* was een mooie aanleiding om eens uitgebreid bij deze Vlaamse tekenaar stil te staan. Een omvangrijk interview in nummer 106 is het gevolg. Verder wordt zoals gebruikelijk weer ingezoomd op enkele *Suske en Wiske*-strips en eindigt het nummer met actualiteiten en nieuwe stripuitgaven. TdK
Meer info: Berreweide 34, 1840 Londerzeel, België, telefoon (+32)(0)52-312346
of *www.brabantstrip.be*

Hop! 96
Het Franse *Hop!* is een stripinformatieblad met een redactie die kickt op lijstjes en uitgebreide overzichten. Bladzijden lang worden opsommingen gegeven van recent verschenen strips en bladen, overzichten van nieuwe auteurs en hun werk en bibliografie-feiten van in het blad nader belichte auteurs. Daarnaast in deze aflevering ook ruimte voor Luciano Bottaro van de in Nederland onbekende strips *Pon-Pon*, *Pepito* en *Whisky GoGo*. Bekender in ons kikkerlandje is Roger Lecureux van wie ook een dossier is samengesteld. *Hop!* verschijnt vier keer per jaar. TdK
Meer info: 56 Boulevard Lintilhac, 15000 Aurillac, Frankrijk,
of *marc-andre.limoges@wanadoo.fr*

Sarjainfo 115
Een blad vol vieze kriebeltekeningetjes die afkomstig zijn van Kalervo Palsa. U hoeft dit nummer niet te lezen, want de kans dat deze tekenaar van masturberende zielenpoten ooit enig werk van betekenis zal voortbrengen is vrij klein. HW
Meer info: PL 927, 00101 Helsinki, Finland.

Stripindex 2002
Op het moment dat op de redactie een uitgave met in de titel het woord 'index' komt, weten wij al hoe laat het is. Stripschriftmedewerker André Wijntjes heeft samen met Paul Fles weer een eeuwigheid zitten pluizen. Dit keer waren kranten, reclame- en bedrijfsuitgaven, artikelen en striprecla-mecampagnes de bron van het onderzoek. Alles wat in 2002 maar enigszins naar strips rook en is verschenen op de Nederlandse of Vlaamse markt is alfabetisch opgenomen in dit in zwart/wit uitgebrachte A5-boekje. Alhoewel zij niet pretenderen compleet te zijn, is het ontegenzeglijk een leuk naslagwerk voor al die andere freaks. TdK

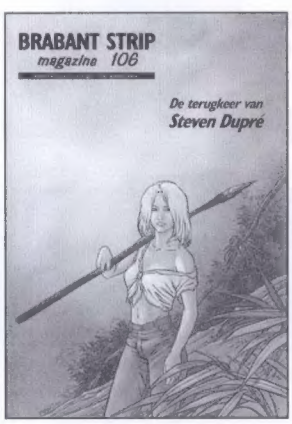

→ HARRY'S POSTZEGELHOEKJE

In 1864 verscheen de eerste druk van Max und Moritz. *Wilhelm Busch (1832-1908) was de maker van deze dolkomische reeks van kwajongensstreken in tekst en beeld en daarmee geldt hij tot de dag van vandaag als een pionier van het beeldverhaal en een belangrijke figuur in de Duitse culturele geschiedenis. Zijn vaderland koestert en eert hem onder andere met straatnamen, een museum, verenigingen rond zijn werk en zelfs een heuse treinverbinding die zijn naam draagt. En met postzegels. Dat gebeurde voor het eerst in 1958 ter gelegenheid van de vijftigste sterfdag van de schrijver/schilder. Zwitserland volgde in 1984 en Berlijn en de Bondsrepubliek brachten in 1990 simultaan twee gelijk vormgegeven reeksen uit. De afgebeelde zegels stammen uit 1958 en tonen de silhouetten van Max en Moritz en een fragment van een zelfportret dat volledig staat afgebeeld in* Stripschrift 275 *op pagina 5. HW*

Land van herkomst: Duitsland
Jaar van uitgifte: 1958
Cataloguswaarde: €0,50 (10 Pf.) en €2,00 (20 Pf.)

WONDERLAND
VOOR AL UW STRIPS!
WWW.WONDERLANDSTRIPS.NL

STRIP SCHRIFT
Jaargang 35
Nummer 2 (349)
Mei 2003

→ EIGEN BEHEER

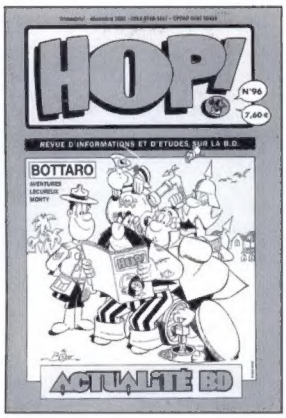

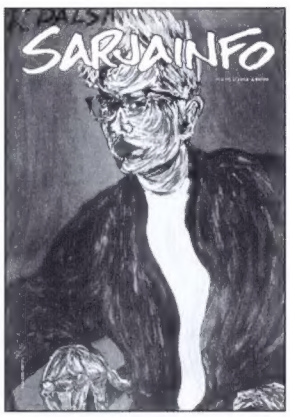

Meer info: Reigerstraat 6, 3161 TN Rhoon,
of *andrewij@kabelfoon.nl*

Versus

Echte *Suske en Wiske*-verzamelaars kennen het al lang. De Fameuze Fanclub is de (Nederlandse!) club waarvan je als *S&W*-verzamelaar lid van moet zijn. Vier keer per jaar brengen zij hun eigen magazine *Versus* uit. Het tijdschrift, 40 pagina's A5-formaat, is een typisch verzamelaarsblad. Zo is er onder andere aandacht voor fanclubdagen, een vraag-en-aanbodrubriek, columns van Marc Verhaegen en Paul Geerts, een prijsvraag en natuurlijk de nodige weetjes over Sus & Wis met als hoogtepunt een echte 'Wist-u-datrubriek'. De club is hun leden terwille bij het samenstellen van een reeks aan tips bij het verzamelen van een stripboekencollectie, en niet alleen voor de serie *Suske en Wiske*. Meer dan 1.400 verzamelaars uit België en Nederland zijn reeds lid. TdK
Meer info: Postbus 24103, 3502 MC Utrecht,
of *www.suskeenwiske-fameuzefanclub.nl*

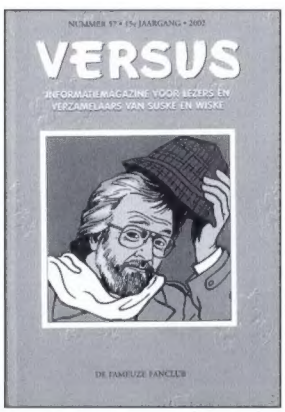
NUMMER 57 • 15e JAARGANG • 2002
VERSUS
INFORMATIEMAGAZINE VOOR LEZERS EN VERZAMELAARS VAN SUSKE EN WISKE
DE FAMEUZE FANCLUB

Blanco & Ko

Ze lachen er wat af bij De Leidse Stripshop. Tenminste, dat moet haast wel als je ziet wat voor een uitgeefbeleid ze daar hanteren. Dat kan niet serieus bedoeld zijn. Hun nieuwste boekje heet *Blanco & Ko op de Noordpool* (ISBN 90-75737-11-4) en het speelt zich af in een arctisch landschap met veel sneeuw. Gevolg is dat meer dan de helft van dit stripavontuur compleet witte plaatjes bevat. Tekenaar Mischa Duits had dus een makkie. Scenarist Erik van Oosten overigens ook, want ook de tekst heeft zo weinig om het lijf dat je het geestige boekje binnen de minuut uit kunt lezen. Maar dan heb je wel lol. HW
Meer info: Aalmarkt 4, 2311 EC Leiden,
of *www.leidsestripshop.nl*

Incognito-reeks 13

Dit deel biedt de Vlaamse absurdist Lectrr de gelegenheid zijn bizarre kijk op de wereld te geven. Zijn strip *Wormtroopers* verhaalt over de invasie van *aliens* in het darmstelsel van de auteur zelf. Als op enig moment het 'buitenaarse' wezen Lhul meldt dat het pikdonker is omdat ze zich in de blinde darm bevinden waar je geen reet ziet, weet u wel wat u van deze strip mag verwachten. TdK
Meer info:
Bergblauwstraat 296,
1503 ML Zaandam.
incognito@comic.com

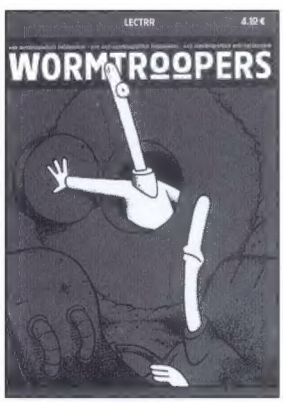

→ WANTED

DE SPELREGELS VOOR DEZE *GRATIS* VRAAG-EN-AANBODRUBRIEK.

- ER WORDEN ALLEEN ADVERTENTIES GEPLAATST VAN STRIPSCHRIFT-ABONNEES (VERMELD DUS ALTIJD NAAM EN ADRES)
- MAXIMAAL 150 TEKENS PER ADVERTENTIE (JA, INCLUSIEF SPATIES)
- GEEF DUIDELIJK AAN: '**AANGEBODEN**' OF '**GEVRAAGD**'
- MELD IN DE ADVERTENTIE HOE U TE BEREIKEN BENT (TELEFOON EN/OF E-MAIL)
- ONZE RUIMTE IS BEPERKT, DUS DE REDACTIE BEPAALT WELKE INZENDINGEN GEPLAATST (KUNNEN) WORDEN
- STUUR DE ADVERTENTIE NAAR **WANTED@STRIPSCHRIFT.NL** OF NAAR **POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM**

▸ **GEVRAAGD**

Illustrated Classics en Sprookjes in Beeld.
Betaal absoluut goede prijs voor boekjes in zeer goede staat! Alleen 1e drukken!
Bel (+31)(0)20-6263309
of mail ernotromp@yahoo.co.uk

▸ **GEVRAAGD**

Jaarverslagen 1999 en 2000 van Blokker Holding (tekeningen Eric Heuvel).
Eventueel ruilen voor jaarverslag Coberco 1995, zowel Nederlands als Engelstalig.
Bel (+31)(0)546-572291
of mail pluittenbogerd@hotmail.com

▸ **GEVRAAGD**

De Kat deel 13, Rumoer in Berlijn (Henk Albers).
Willem Naber: (+31)(0)26-3392085.

▸ **GEVRAAGD**

Alles over Sneeuwvlok de Eskimo door Wim Meuldijk.
Klaas van de Spoel: (+31)(0)50-5255791
of claudius.civilius@12move.nl

▸ **AANGEBODEN**

Griffu-Tardi (1e druk stickerbesch.voork.).
Ten westen van Eden-H.Pratt. Wil ook wel ruilen met ander Tardi-/Pratt-materiaal.
Mail pulp150@hotmail.com

's Werelds oudste stripinformatieblad verschijnt 10 maal per jaar en wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie.

Redactie
Teus de Kruijf, Arco van Os, Rik Sanders, Harry Wibier

Medewerkers
Jasper Bakker, Olav Beemer, Ben Bits, Ruud Booms, Pieter van Cleef, Marco van der Hoeven, Willard Mans, Jeroen Mirck, Richard Mook, Mark David Nevins, Alexandra Verburg, Rudi de Vries, Rudy Vrooman, Geert de Weyer, André Wijntjes

Omslag
Joe Sacco

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
t 010-2201063
f 010-4210608
e redactie@stripschrift.nl

Abonnementen
Administratie Stripschrift
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
e administratie@stripschrift.nl
Een abonnement omvat 10 nummers en wordt daarna telkens stilzwijgend verlengd. Eventueel gemiste nummers zijn te bestellen via onze Back Issue Service.
Maak het juiste bedrag over op girorekening 9347590 ten name van Stichting Uitgeverij Stripstift te Rotterdam.
Nederland €37,50
België €40,00
Other countries €50,00
Bedragen zijn inclusief 6% BTW Opzeggingen schriftelijk richten aan de uitgever, uiterlijk twee nummers voor het aflopen van het abonnement.

Reprorecht
Het overnemen, maar ook het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie.

Materiaal
Ongevraagd toegestuurd materiaal wordt niet geretourneerd. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs.

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met de uitgever, of e-mailen naar adverteren@stripschrift.nl

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Het Raadsel, Amsterdam-Merksem

Stichting Uitgeverij Stripstift
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
t 010-2201063
f 010-4210608
e uitgever@stripschrift.nl
w www.stripschrift.nl
KvK Rotterdam 24335843

Stripschrift wordt uitgegeven in opdracht van Het Stripschap. Leden van Het Stripschap krijgen € 1,25 korting op de abonnementsprijs.

ISSN 0165-845X

PRESENTATIE VERNIEUWDE STRIPSCHIFT

Op 22 februari 2003 presenteerde Stichting Uitgeverij Stripstift het eerste nummer van de geheel vernieuwde Stripschrift. De feestelijkheden vonden plaats in het Bibliotheek-theater van de Gemeente-bibliotheek Rotterdam.

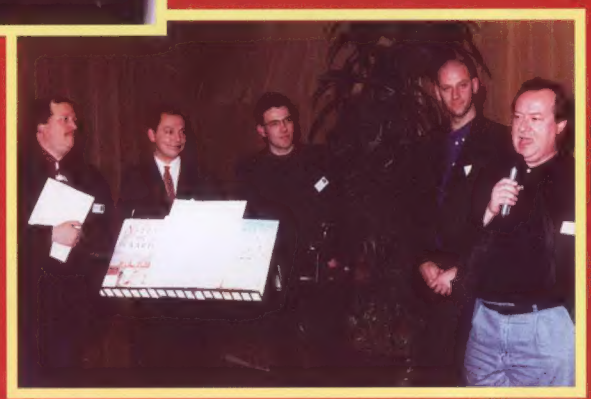

BOVEN - Theo van den Boogaard met het eerste exemplaar.
RECHTS - De trotse redactie wordt door Hennie Wesseling, voorzitter van de stichting, in het zonnetje gezet.

René van Royen, co-auteur van drie boeken over de strip *Asterix* verzorgde een multi-mediapresentatie over onder andere de broek van Obelix. Manuel Kneepkens, gemeenteraadslid en initiatiefnemer van het Toonderbeeld in Rotterdam, zette de lange weg uiteen tussen het eerste idee en uiteindelijke realisatie van het kunstwerk van de Artoonisten. Peter de Wit gaf acte de présence met een uitleg over het maken van zijn krantenstrip *Sigmund* voorzien van een inleiding over de populariteit van de Nederlandse krantenstrip in de laatste tien jaar. Aansluitend werd het eerste exemplaar van *Stripschrift 348* uitgereikt aan Theo van den Boogaard die garant stond voor de cover.
Onder het genot van 'stripmuziek' konden daarna alle genodigden met de nieuwe *Stripschrift* naar huis.

BOVEN - René van Rooyen en Manuel Kneepkens boeiden van begin tot einde.

LINKS - Geheel vernieuwd en alive & kicking!

ONDER - Peter de Wit liet zien een meester van de over-headprojector te zijn.

BOVEN EN RECHTS - Het publiek kreeg een gevarieerd programma voorgeschoteld.

REEDS 35 JAAR!

FOTO'S ALEXANDRA VERBURG